

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Katarina-Nina OMERZA

**POLITIČNA (NE)KULTURA V SLOVENSKEM PARLAMENTU
»Apoteza političnega vedenja«**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Katarina-Nina OMERZA

Mentor: red. prof. dr. Igor Lukšič

**POLITIČNA (NE)KULTURA V SLOVENSKEM PARLAMENTU
»Apoteza političnega vedenja«**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2007

ZAHVALA

Za usmeritve, pomoč in strokovno vodstvo pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem mentorju, red. prof. dr. Igorju Lukšiču. Zahvala za vso podporo in vzpodbude pri študiju gre moji družini, za lepe trenutke, »prenašanje« in pomoč pa mojim prijateljem, še posebej Tanji.

POLITIČNA (NE)KULTURA V SLOVENSKEM PARLAMENTU

Diplomsko delo govori o politični (ne)kulturi v slovenskem parlamentu. Predstavljamo vedenjsko kulturo oziroma politično maniro, njena temeljna teoretska izhodišča ter se skozi presek razumevanja etike, etičnega kodeksa, morale, sovražnega govora in svobode izražanja ukvarjamo s politično-kulturnimi stvarnostmi politike. Iščemo psihološke, družbene in politične dejavnike, ki vplivajo na vedenjsko kulturo posameznikov in razmišljamo, kje so njihovi izvori in kje njihove opore v političnih procesih. Spoznavamo teren pravne odgovornosti in najbolj ključne pravne norme, ki omejujejo poslance pri njihovem vedenju. Njihovo poznavanje je namreč eden pomembnejših elementov politične kulture.

V praktičnem delu predstavljamo najodmevnejše ekscese oziroma delikte slovenskih poslancev, skozi raziskavo, ki smo jo naslovili na vodje poslanskih skupin pa ugotavljamo, kaj pogojuje njihove politične nastope. Sprašujemo se, kakšna merila uporabljajo pri oblikovanju političnega imidža, kaj jih pri njihovem vedenju v parlamentu omejuje, kako si postavljajo meje obnašanja, kaj menijo o t.i. ekscesih v parlamentu in kaj o etičnem kodeksu. Zanima nas, ali raven politične kulture oziroma tovrstnega zavedanja med poslanci v Sloveniji narašča ali ne. Na koncu povzemamo glavne ugotovitve in diplomsko delo podkrepimo z lastnim razmišljanjem in usmeritvami.

KLJUČNE BESEDE

politična kultura / politična manira / vedenje / etika / etični kodeks / morala

POLITICAL (NON-)CULTURE IN SLOVENE PARLIAMENT

This diploma deals with the subject of political (non-)culture in Slovene parliament. We present the political manners, its theoretical basis through the understanding of ethics, morals, hate speech and freedom of expression. We are looking for psychological, social and political factors which influence the culture of behaviour and we examine some political-cultured actualities of political culture and consider its origins and support in political process.

Research goes further to judicial standards and the field of judicial responsibility of Slovene politicians, as they are some of the most important elements of political culture. The practical part of the paper proceeds with the most known excesses of Slovene members of Parliament. We present surveys among the leaders of political parties and we examine determinants which have an impact on their ethical standards, measures they use to build their political image, causes and limits of their behaviour in the Parliament. We consider how they limit themselves, what they think about ethical standards and ethical code. We examine their understanding of the level of political culture in Slovenia and their conscience about political manners.

The thesis concludes with a summary of the main findings, points and presents my own viewpoint.

KEY WORDS:

political culture / political manners / behaviour / ethics / ethical code / morals

KAZALO

1.	UVOD.....	6
1.1	CILJI DIPLOMSKEGA DELA.....	7
1.2	STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	8
2.	KULTURA V POLITIKI.....	10
2.1	DEFINICIJA POLITIČNE KULTURE.....	11
2.2	TIPOLOGIJA POLITIČNE KULTURE	14
2.2.1	POLITIČNI STIL.....	15
2.2.2	POLITIČNA ORIENTACIJA.....	16
2.2.3	POLITIČNE IGRE	17
2.2.4	POLITIČNI JEZIK	18
3.	ETIKA, MORALA IN POLITIKA.....	20
3.1	ETIČNI KODEKS.....	23
3.1.1	AVSTRALIJA.....	24
3.1.2	ANGLIJA	24
3.1.3	ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE.....	26
3.1.4	NEMČIJA	27
3.2	SLOVENSKI PARLAMENTARNI ETIČNI KODEKS	27
4.	VEDENJE IN NJEGOVI DOLOČITELJI.....	34
5.	PRIMERI EKSCESNEGA VEDENJA SLOVENSКИH POSLANCEV	37
5.1	EKSCESNO VEDENJE	39
5.2	SOVRAŽNI GOVOR.....	41
6.	SVOBODA IZRAŽANJA	46
7.	PRAVNA ODGOVORNOST.....	49
8.	RAZISKAVA MED SLOVENSKIMI POSLANCI	54
8.1	IZSLEDKI RAZISKAVE.....	61
9.	ZAKLJUČEK.....	64
10.	LITERATURA IN VIRI	67
11.	PRILOGE.....	74

1. UVOD

S spremembo političnega sistema v sistem parlamentarne demokracije sta se leta 1990 v Sloveniji spreminjala tudi politično življenje in politična klima.

Dan, na katerega se je izpolnila stoletna želja slovenskih državljanov po samostojni državi, se je po desetletjih podrejanja zapisal v zgodovino kot najpomembnejši dan za slovenski narod. 26.12.1990 na plebiscitu jasno izrazili voljo po osamosvojitvi in zdelo se je, da je tedanja »politična garnitura« pozabila na nasprotja in nesoglasja, se združila in postavila državne interese na prvo mesto.

Dogajanje po osamosvojitvi v Republiki Sloveniji pogosto kaže na umiranje politične enotnosti. Pravila in praksa političnega obnašanja, ki so nastajala in veljala več desetletij sistema socialističnega samoupravljanja, so s spremembo političnega sistema v večji meri izgubila na veljavi. Nastala so nova, za katera pa sta tudi danes pogosto značilni inercija in psihologija prejšnjega obnašanja, ki se mešata z nedorečenimi, predvsem pa še nepreizkušenimi in neuveljavljenimi novimi zahtevami na področju političnih komunikacij in odnosov.

Slovenska politična klima v javnosti pogosto pridobiva prizvok kaotičnosti in neproduktivnosti, saj se prek različnih interesov in političnih nasprotij v parlamentu ustvarjajo trenja, ki nemalokrat »udarijo na plano« skozi neprimerno vedenje in medsebojno zmerjanje, vendar je slovenski parlament v tem smislu vse prej kot izjema. Ocenjujemo, da smo v svetovnem merilu po stopnji politične manire nekje v zlati sredini.

Politična kultura ni možna brez kulturnih politikov, uglajenega političnega govora in primerne politične stila, osebne žalitve, kletve, podtikanja, nestrpno govorjenje, verbalni in včasih tudi fizični delikti v parlamentu pa jo v utečeni praksi parlamentarne demokracije znižujejo.

V diplomskem delu preučujemo politično (ne)kulturo skozi politično maniro slovenskih poslancev, ki pa je le eden izmed segmentov politične kulture.

»Pojem in koncept politične kulture je precej širok, nejasen in zato pogosto služi kot nekakšen »catch all term« (Kaase), v katerega se da vse stlačiti« (Miheljak 2002: 108). Mi tlačili ne bomo, bomo pa poizkusili zajeti nabor vseh potrebnih determinant, ki se povezujejo s politično maniro in političnim vedenjem.

Skozi presek razumevanja etike, etičnega kodeksa, morale, sovražnega govora in svobode izražanja predstavljamo politično-kulturne stvarnosti politike ter psihološke, družbene in politične dejavnike, ki vplivajo na vedenjsko kulturo posameznikov. Razmišljamo, kje so njihovi izvori in kje njihove opore v političnih procesih. Ogledali si bomo pravne norme in teren pravne odgovornosti, saj je njihovo poznavanje eden pomembnih elementov politične kulture. »Pravice, ki jih uživamo, so odraz odgovornosti, ki jo nosimo, pravice in priložnosti brez odgovornosti pa vodijo v sebičnost in pohlep« (Blair v Lukšič 2006: 33). V diplomskem delu ne bomo preverjali poznavanja pravnih norm med poslanci, saj se »izpitov« na tovrstne teme ne bi drznili lotiti, vsekakor pa bi bila tovrstna raziskava v slovenskem prostoru močno dobrodošla.

Vse omenjeno nas bo vodilo k razmišljanju o politični kulturi, ki pomeni poenotenje kulture in politike, visoka stopnja demokratičnosti in odprtosti v državi pa je njen »trade mark.« O pojmu politične kulture bomo spregovorili kot o ovidku celotne politike in celotne kulture, da bomo lahko razumeli, kaj pritiska na vedenje naših političnih predstavnikov.

Politična elita deli kulturo naroda, ki mu pripada, pa naj se ima še za tako prosvetljeno in omikano ali obratno. Ali kot pravi Lukšič: »ljudstvo zaman pričakuje, da bo v parlamentu lahko videlo kaj drugega kot svoje zastopstvo: (ne)kulturno ravno toliko, kot je ono samo« (Lukšič 2006: 48).

1.1 CILJI DIPLOMSKEGA DELA

V diplomski nalogi bomo predstavili vedenjsko kulturo oziroma politično maniro slovenskem parlamentu. Na podlagi teoretičnih opredelitev bomo poizkusili dokazati naša predvidevanja o povezavi nekulturnega vedenja in ekscesnih dejanj slovenskih poslancev ter odgovorili na vprašanje, ali stopnja kulturnega obnašanja oziroma tovrstnega zavedanja v slovenskem parlamentu narašča ali ne. Zanimalo nas bo, kaj vpliva na vedenje poslancev, kakšna je na tem področju vloga zakonodaje, kako opredeljuje vedenje poslancev, kaj je tisto, ki vodi poslance v ekscesno oziroma neprimerno vedenje in ali drži trditev, da so tovrstna dejanja mnogokrat preiščena v naprej.

Na ta vprašanja bomo poizkusili odgovoriti s pomočjo anketnega vprašalnika, ki ga bomo naslovili na vodje poslanskih skupin.

Za potrebe diplomske naloge torej predstavljamo empirično analizo, ki nam bo te trende omogočila prepoznati, hkrati pa bomo odgovore na nekatera bolj strokovna vprašanja pridobili s pomočjo družboslovnih intervjujev, ki jih bomo opravili s psihologi prof. dr. Markom Poličem, prof. dr. Vidom Pečjakom in prof. dr. Vladom Miheljkom.

Pri preučevanju politične kulture v slovenskem parlamentu se ne želimo spuščali v presojanje ali obsojanje slovenskih poslancev, kajti sodbe na tem mestu ne bi bile primerne, niti objektivne kaj šele konstruktivne. Kritiziranje vrednot drugih bi bilo subjektivno in le izraz našega videnja in perspektive, ki izhaja iz lastne osebnostne narave. Na tem mestu torej poslanskih deliktov ne bomo obsojali. Sodbe bodo dajali drugi, ki so za to pristojni, mi pa bomo le opomnili nanje in poizkusili poiskati njihove izvore.

1.2 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je zastavljena v osmih delih. V prvem pojasnujemo metodologijo diplomskega dela, v drugem se posvečamo temeljnim teoretskim izhodiščem, ki nam bodo pomagala umestiti pomen in razumevanje vedenja poslancev v slovenskem parlamentu, v tretjem delu pa poudarjamo pomen ter vlogo etike in morale v politiki. Tu se dotikamo etičnega kodeksa in raziskujemo, kako so ta področja uredili v drugih državah. Četrty del preučuje vedenje, njegove izvore in določitelje, peti predstavi primere ekscesnega vedenja v slovenskem parlamentu, odgovori na vprašanje, kaj vpliva na tovrstno vedenje, se dotakne norm, ki prispevajo h krepitvi demokratičnih temeljev in demokratičnega sistema ter spregovori o najpogostejši pojavnosti obliki neprimerne vedenja poslancev v parlamentu—t.i.sovražnem govoru (*hate speech*). V šestem delu spregovorimo o temeljni človekovi pravici, pravici do svobode izražanja, v sedmem o pravni odgovornosti poslancev, zadnji, osmi del pa prikazuje raziskavo, ki smo jo opravili s pomočjo anketnega vprašalnika na katerega so odgovarjali vodje poslanskih skupin. Izsledki raziskave prikazujejo aktualno stanje politične (ne)zrelosti oziroma (ne)zavedanja (ne)primerne vedenja v slovenskem parlamentu.

Na podlagi raziskave ugotavljamo, kaj pogojuje politične nastope vodij poslanskih skupin, kakšna merila uporabljajo pri oblikovanju političnega imidža, kaj jih pri njihovem vedenju v parlamentu omejuje, kako si postavljajo meje obnašanja, kaj menijo o t.i. ekscesih v parlamentu in kaj o etičnem kodeksu. Zanimalo nas tudi, ali raven politične kulture oziroma tovrstnega zavedanja med poslanci v Sloveniji narašča ali ne.

2. KULTURA V POLITIKI

V slovenskem kulturnem prostoru domujejo različne tradicije in kakor so različne, nosijo tudi svojevrstne družbene in simbolne posebnosti. Kultura nekega naroda je proces in ne za vselej dano stanje. Gre za proces nenehnih oblikovanj in izbir, ki so rezultat vzpostavljanja mentalitet v nekem kulturnem prostoru. Slovenska kultura je bila do vzpostavitve državne neodvisnosti leta 1991 v podrejenem položaju, danes, petnajst let kasneje, pa jo gledamo v povsem drugačni perspektivi.

Postali smo nosilci svoje lastne kulture, ki je utemeljena z lastnim jezikom in slovensko dediščino in je, kljub sobivanju z različnimi kulturnimi tradicijami, legitimno prevladujoča. V izogib konfliktnim situacijam v duhu liberalnega nacionalizma takšno sobivanje od državljanov zahteva medsebojno strpnost in spoštovanje. Tudi med politiki.

Tu ima svojevrstno mesto politični bonton, ki ga opredeljujemo kot zbirko »pravil, dogovorjenih in sprejetih norm obnašanja v določenem časovnem obdobju« (Knežević 2001: 12). Na razvoj teh pravil vpliva splošna kultura, stopnja civilizacije, religija, družbena ureditev, vedenjski vzorci in še marsikaj drugega. Lahko rečemo, da so ta pravila zasnovana na morali in etiki, na človekovih vrednotah in vrlinah.

»Pravila obnašanja se lahko prilagajajo času, situacijam, priložnostim, potrebam, spreminjajo se, toda namen ostaja vedno isti—od nas se pričakuje, da bomo pošteni, resnicoljubi, nepristranski in spoštljivi do drugih, zato ker smo ljudje« (Knežević 2001: 12).

Kultura je vedno seštevnik zgodovine, tradicije, izkušenj, znanja, verovanja, navad, izročil, odnosov in vrednot (Knežević 2001: 12). Slovenci smo svojo kulturo oblikovali in gradili skozi stoletja, vendar pa vse do leta 1991 nismo imeli priložnosti samostojnega političnega delovanja. V političnem prostoru se to pogosto izkazuje tudi preko nizkega nivoja parlamentarnih razprav in raznovrstnih deliktov nosilcev oblasti, kar ne samo znižuje raven politične kulture, pač pa marsikdaj celo spodnaša njeno avtoriteto in jo spravlja na nivo ostalih enakovrednih družbenih dejavnosti.

Ko razpravljamo o politični kulturi, ne govorimo več samo o nečem kar je dobro in željeno, ali samo o ovidku človekovih prepričanj, temveč razpravljamo predvsem o osrednji motivacijski strukturi, o deklarativni, kognitivno predelani usmerjenosti človeka. Kultura nekega naroda izraža stanje duha v prostoru in času, v katerem je obravnavana, njen visoki ali nizki nivo pa je odraz kvalitete življenja posameznika ali skupnosti. Navznoter deluje kot povezovalni člen, navzven pa kot predstavitveni dejavnik v razmerju do drugih. Tu lahko besedo namenimo tudi slovenskemu parlamentu, kjer je stanje duha med tistimi, ki smo jih izvolili, da vodijo našo zakonodajno in posredno tudi izvršno oblast, včasih zaskrbljivo. Nekateri posamezniki z neprimernimi vedenjskimi »izbruhi« znižujejo raven politične kulture in političnega dialoga, kar kaže na dejstvo, da naši politični predstavniki včasih pozabljajo na bonton, omiko ter vedenjske in etične standarde.

Zaradi takšnih ravnanj slovenski parlament v medijih vse prevečkrat dobiva negativen predznak, saj nekateri politiki v želji po čim večji priljubljenosti in medijski prepoznavnosti politiko pogosto spreminjajo v »show«¹, v katerem podpihovanja, žaljenja, poniževanja ter redkeje, fizična obračunavanja, postajajo vse prej kot izjeme.

2.1 DEFINICIJA POLITIČNE KULTURE

Politična kultura združuje dva koncepta: kulturo in politiko. Kultura prehiteva politiko, kar pa ne velja le za slovenski prostor, pač pa za celotni akademski svet. Tisto, kar je kulturno, velja za omikano, že obrušeno, olikano. Politično pa je prej divje kot kulturno, kamor ne vstopamo, če ni nujno. Politika je predpogoj kulture, brez nje ni kulture, saj se vzpostavi šele s politiko. Velja, da bolj kot imajo posamezne skupnosti razvito politično zavest, višja je stopnja njihove politične kulture in bolj je usmerjena za generiranje, usmerjanje energij posameznikov k doseganju skupnega dobra (Lukšič 2006: 10-11).

V najširšem smislu politično kulturo opredeljujemo kot celostno znanje o politiki in političnem.

¹ Kazanje, razpihovanje, bahanje

Politična kultura zajema stališča do politike in v politiki, politično ideologijo, politične razvedbe in razgledbe, politično vedenje in politične ideale, ki vodijo zavestna dejanja, operativna pravila in norme, ki jih uveljavlja posamezna politična skupnost. Politična kultura predstavlja vsebino in formo političnega, ki sta v vzajemni tesni povezavi.

Je konstanta, je celotnost načina odzivanja na politiko in politično, vsota znanj, ki so politično pomembna, ter stališč in mnenj, ki jih imajo posamezniki o politiki in svojem domnevnem položaju in vlogi v njej (Južnič 1989: 11).

Politično kulturo nemalokrat opredeljujemo kot politično maniro, kar ne drži. Kot pravi Mihelj (intervju 2007) je politična manira le del politične kulture, katere stopnja se prepozna tudi po političnih manirah (komunikacija, percipiranje različnosti, razumevanja pravne države, itd.).

Južnič (1989: 207) politično kulturo opredeljuje kot način nujnega izražanja, kot politični slog ali celo politični ritual in z njim pogosto povezani politični ceremonial. Predstavlja torej celo vrsto pravil, s katerimi je uravnavana javna dejavnost.

Koncept politične kulture je vseobsežen, ko gre za odnos do politike in političnega, za politično vedenje in način sodelovanja v politiki. Potreba po njenem raziskovanju je nastala šele v 20. stoletju, čeprav je politična kultura implicitno nastala že skupaj s človeško družbo in se razvijala hkrati z njo (Brezovšek 1997: 176).

Koncept politične kulture, kakršno poznamo danes, je razvil Gabriel Almond² za potrebe primerjalne politologije. Zastavil ga je v povezavi s političnim sistemom in opredelil, da je le-ta vstavljen v določen vzorec orientacij v politično akcijo. Koncept politične kulture je povezal s stališči do politike, političnimi vrednotami, ideologijami, nacionalnim značajem in kulturnim etosom (Lukšič v Stanič, Macura 1992: 13). Kljub temu, da Almondovi vpeljavi in uporabi pojma politična kultura danes pripisujemo oznake uporabne analitične kategorije, so se za njim pojavile številne definicije omenjenega pojma (npr. Lijphart, Lembruch, Lipset, Easton, itd.). Prvo sistematično delo o politični kulturi in politični socializaciji pa je pri nas napisal Stane Južnič leta 1970.

² Gabriel A. Almond (1956): *Comperative Political Systems*. *Yournal of Politics*, vol. 18, št. 3. Članek je Almond skupaj s Powellom razširil v knjigo *Comperative Politics: a developmental approach*, Lite, Brown & Comp. Boston, 1966.

Politična kultura predstavlja po **Lipsetu** racionalizacijski potencial vsake družbe; socialno bazo politike, kot je z drugimi besedami ugotavljal že Montesquieu v svojem delu Duh zakonov (Lipset in Hebermas v Kolenc 2002: 187).

Po **Srunku** (1995: 246) je politična kultura celotno znanje o politiki in političnem ter zajema stališča do politike in v politiki, politično ideologijo in politično vedenje v najširšem pomenu besede.

Za **Eastona** je politična kultura sestavni del celote strukturnih in kulturnih mehanizmov, katere osnovna funkcija je »transformiranje artikuliranih in agregiranih zahtev pripadnikov družbe v politične zahteve (Easton v Kolenc 2002: 18).

Janez Stanovnik (v Grah 2004: 6) meni, da je pomanjkanje politične kulture pri nas znak, da demokracija še ne deluje. Politično kulturo povezuje s tolerantnostjo, slovensko družbo pa z razdvojenostjo.

Kolenc (2002: 207) slovensko politično kulturo označuje kot heterogeno, fragmentarno ali tradicionalno, v nasprotju z moderno politično kulturo. Pravi, da je politična kultura v Sloveniji v prehodnem obdobju, ki so ga sprožili procesi dezintegracije in zatona političnih sistemov socialistične demokracije v vzhodni Evropi.

Kolenc (2002: 17-22) z raziskovalnega vidika pristopa h konceptu politične kulture na 3 načine:

- **Sistemsko-teoretični pristop:** politična kultura ima sistemsko funkcijo in je odvisna od ciljev sistema. Uravnava potrebe, interese in želje vseh akterjev, ki delujejo v družbi. Tu je koncept politične kulture del družbenega sistema.
- **Kritično-teoretski pristop:** tu gre za razlike pri definiranju obsega in vsebine osnovnih pojmov kulture in politike ter povezav med njima.

- **Demokratično-kritični pristop:** tu gre za razkrivanje družbene osnove in teoretično vprašanje o tem, ali je subjektivna razsežnost politične kulture (npr. verovanja, prepričanja, mnenja, sodbe, stališča o politiki, itd.) odvisna od družbenih struktur ali pa jo opazujemo kot neodvisen pojav in jo rešujemo na hermenevtični podlagi.³

Koncept politične kulture je širok in vseobsegajoč. Gre za »predstave, vrednote, čustva, strasti, identifikacije, vedenja, usmeritve in obrazce obnašanja v politiki pri posameznikih in skupinah, strankah in združenjih na različnih ravneh. Ko trkajo druga ob drugo, se brusijo, krušijo, v nekaterih dimenzijah se druga v drugi prepoznavajo« (Lukšič 2006: 10).

2.2 TIPOLOGIJA POLITIČNE KULTURE

Ko razčlenjujemo politično kulturo moramo upoštevati številne dejavnike. Eden najpomembnejših je atmosfera oziroma ozračje, v katerem potekajo politični procesi, saj je določitelj in hkrati proizvajalec določene politične kulture. Nivo tolerantnosti, torej sprejemanje nasprotnih mnenj, stališč in nazorov, je pomemben pri preverjanju temeljnih vrednot, njihova sprevrženost pa se lahko zrcali v pojavu ksenofobije ali v diapozonu situacijskega in identifikacijskega odmika v neavtentičnost (potvorjenost, narejenost, nepristnost). Tu ne smemo mimo laži oziroma prikrajanja resnice, ki prav tako predstavljajo pomemben vedenjski obrazec.

V političnem prostoru v povezavi s politično kulturo lahko laži tipologiziramo v splošno primerne laži, ki se vežejo za tako imenovane državne koristi ali nacionalni interes, strankarske laži in laži ožje lojalnosti, ki pogojujejo pripadnost in skupinsko zavezanost, ter čisto zasebne laži, ki se raztezajo od megalomanije do priložnostnega laganja zaradi ustvarjanja »lepega videza«. Kljub vsemu pa se tu pojavi problem nadziranja političnega telesa. Pojavlja se nam vprašanje, ali nadzor izboljšuje vladanje.

³ Hermenevtičen iz *gr. hermeneuein* razlagati, tolmačiti (Tavzes 2002: 440)

Francoski revolucionar Louis-Antoin Saint-Just pravi, da ni vlade, ki bi zmogla vladati nedolžno, kar pomeni, da so pri njeni nenedolžnosti prav manipulativne laži vselej prisotne (Južnič 1994: 42).

Ne moremo mimo dejstva, da je *politika igra* in v politiki se človek bržkone hitro znajde v situaciji neavtentičnosti, saj se mora, da bi dosegel svoje cilje, kdaj pa kdaj tudi sprenevedati. V politični kulturi imajo posebno mesto tudi *afekti in emocije*, ki največkrat »udarijo na plano« skozi različna *ekcesna dejanja* poslancev (Južnič 1994).

2.2.1 POLITIČNI STIL

Politična kultura se navzven kaže preko političnega stila⁴, ki je eden najpomembnejših vidikov politične kulture. Označuje neko konkretno obliko in vsebino političnega fenomena in določa kvaliteto političnih odnosov. Gre za politično vedenje, ki ima izrazit zunanji videz in se odvija na pojavnostni ravni (Južnič v Stanič, Macura 1992: 64-65).

Po Južniču (1989: 214-217) sem uvrščamo način političnega izražanja oziroma retorike, ki ima največkrat dve pojavnosti:

- **manifestativno** – gre za način, kako se politična kultura kaže navzven;
- **predpisno** – zajema norme, pravila, procedure, postopke, ki so lahko del navad, šeg, tradicije ali pa so natančno določeni s predpisi.

O političnem stilu govorimo najpogosteje, ko preučujemo vedenje elit, ki vedo, kako se vesti, ki vedo »kaj se spodobi«. V povezavi s tem obstaja tudi slab ali pritličen politični stil, ki je značilen za t.i. »nekultvirane ljudi«, nižje družbene sloje in tiste, ki politike niso vajeni. »Vse tisto, za kar kakšna politična skupnost, še posebej država, meni, da je v politiki dovoljeno ali pa ni dovoljeno, je njen politični stil in ni nujno, da je tovrstna meja označena z zakoni in ustavo« (Južnič 1989: 214). Tudi nespoštovanje zakonov je določeni politični stil, lahko celo rečemo, da je vsako človekovo početje izraz ali prikrita oblika politične dominacije.

⁴ Lat. Stilus, i.m. pisalo, črtalce (s katerim so pisali po voščeni ploščicah) je iz prvotnega pomena dobil še »način pisanja« in tako slog, ki je nekemu lasten način izražanja; prek katerega pomena so bili dodani: skupek oblikovanih in sporočilnih posebnosti v umetnosti in končno: življenjski način.

Politični stil se izraža skozi obnašanje poslancev, njihovo govorjenje ali nastopanje. V zgodovini je bil značilen za mnoge politične režime in voditelje, naj omenimo na primer italijanski fašizem, za katerega je bil značilen t.i. verbalizem⁵.

Verbalni postopki imajo v politični kulturi posebno mesto, razvrstimo pa jih lahko od zmerjanja do etiketiranja, ki ga prav tako uvrščamo v politični stil. *Etiketiranje* v političnem žargonu najpogosteje pomeni diskvilifikacijo tistega, kateremu je namenjeno. Lastno je ljudem, ki na politiko in na ljudi okoli sebe gledajo površno, povprečno in poenostavljeno. Politični stil je lahko ideološki, kar pomeni, da vključuje ideološke vrednostne sodbe in je značilen za zaprte politične sisteme, ali pragmatični, ki ideološke vrednostne sodbe izključuje in je značilen za odprte politične sisteme. Značilna sta za različne politične sisteme, njuno delovanje pa štejemo v politični stil. Tu ne moremo mimo pogoste prakse v politiki – nasilja, ki ga prav tako razumemo kot politični stil vladanja. (Južnič 1989: 67).

Tu nam pride na misel pesmica iz otroške zgodbe o Erazmu in potepuhu, ki svoje pripovedovanje sklene z dejstvom, da »vedno tisti zmaga, k' ma več pesjanskega« (Južnič 1989: 219).

2.2.2 POLITIČNA ORIENTACIJA

Politična orientacija ali politična razgledanost je eden izmed konceptov politične kulture. Označuje »sposobnost in hkrati način določanja političnega položaja posameznika ali družbenih skupin in političnih organizacij glede na vse možne vidike politike in političnega« (Južnič 1989: 212).

Gre za nekakšna vnaprejšnja nagnjenja ali reakcije v okviru politične dejavnosti, ki se zrcalijo v tradicijah, motivacijah, simbolih ali čustvenem naboju posameznika. Eden izmed sedimentov politične kulture je tudi vzorec tovrstnih orientacij, ki imajo po Almondu in Verbi (Južnič 1989: 212) tri razpoznavne dele, ki nam omogočajo sistemizacijo političnega vedenja:

⁵ Z verbalizmom razumemo puhlo in prazno besedovanje, v katerem je besed preveč ali pa so prej označene kot čvekanje.

- **kognitivna (spoznavna) usmeritev:** posameznik je poučen o političnem sistemu, o njegovem delovanju, obveščen je o postopkih v politiki, s čemer so povezana pričakovanja posameznikov glede na vlogo, ki jim v političnem sistemu pripada;
- **afektivna (čustvena) usmeritev:** posameznik ima čustveni in razpoloženski odnos do politike. S to usmeritvijo povezujemo ustaljene občutke ljudi o tem kaj je »prav« oziroma »primerno« in kaj ni, kar povezujemo tudi z dojetjem političnega sistema;
- **evaluativna (vrednostna) usmeritev:** vsebuje mnenja, sodbe in stališča o političnih ciljih, kamor prištevamo tudi ideološke naravnosti in vrednostna merila.

Politične orientacije povezujemo s poznavanjem politike in političnega, vendar pa so usmeritve od posameznika do posameznika različne, saj so pogojene z motivacijo in vrsto političnega aganžmaja.

Nekateri ljudje so močno artikulirani in kritični, drugi naivni, njihovo vedenje pa klišejsko. Slednje gre pripisati psihološko labilnim osebnostim in ravno klišeji se pogosto vpletajo v ravnanje in obnašanje ljudi (Južnič 1989: 213).

2.2.3 POLITIČNE IGRE

Ko preučujemo vedenje ljudi, ki se profesionalno ukvarjajo s politiko, ne moremo mimo vprašanja avtentičnosti njihovega ravnanja. Človek ima velike sposobnosti igranja in z gotovostjo si upamo trditi, da se v politiki znajde človek zaradi zadovoljitve svojih ciljev hitro v situaciji neavtentičnosti.

Ne gre vselej za poskuse varanja in zavajanja, čeprav ima tudi laž v politiki pomembno mesto; politika je prežeta z nepristnimi postopki in tisti, ki jo opazujemo, hitro dobimo občutek, da sedimo v gledališču. Politik mora namreč obvladati teatarske prijeme in mora biti izurjen igralec (Južnič v Stanič in Macura 1992: 69).

V političnem prostoru poznamo dve vrsti igranj: prvo, ki jo lahko hitro razkrinkamo kot nepristnost, saj je prežeta z nedoslednostjo, kameleonstvom in prilagajanjem, tendencam, od katerih ima posameznik politične koristi, in drugo, ki zajema igranja, ki so nujna in neizogibna, a kažejo na izurjenost in prekaljenost politika (Južnič v Stanič in Macura 1992: 69).

2.2.4 POLITIČNI JEZIK

Ko govorimo o politični manipulaciji, ne moremo mimo jezika in njegove izraznosti, saj so »/.../ besede, govorjenje, razpravljanje in zapisovanje bistveni deli politike« (Južnič 1989: 276). Ko razmišljamo o politični karieri, si v tem poklicu ne moremo zamisliti nekoga, ki ne bi bil retorično podkovan.

Z jezikom se »prekinja naravna povezava med besedami in stvarmi in s stvarmi se manipulira s pomočjo besed« (Matvejević 1977: 639).

V zgodovini »jezikovna sposobnost ali izurjenost ni dodeljevala le prestiž, jezik je bil bistveno in najmočnejše orožje v političnih bojih« (Južnič 1989: 278). Že grški učitelji splošne vzgoje in kulture, t.i. sofisti, so se ukvarjali s pomenom jezika.

Pri njih je imelo govorništvo »/.../ središčno mesto, čeprav je tudi iz te grške besede izvedena cela vrsta pojmov, ki namigujejo na premetenost in varanje, in ne le na umetnost in modrost« (Južnič 1989: 278).

Nedvomno ima jezik v politiki veliko moč. Povezujemo ga tudi z ideološkim aparatom, saj politični jezik, kot ideološki jezik, odpira še mnoge druge vidike politične kulture, ki so pomembni pri razumevanju narave političnega konflikta. Ideologija je namreč tista, ki »zmore na poseben način zaznamovati jezik« (Južnič 1989: 279),

Majda Širca iz vrst na novo ustanovljene Poslanske skupine Nepovezanih poslancev na primer poudarja, da so njene diskusije–bodisi tiste, ki jih pripravi v naprej, bodisi tiste, ki so improvizirane oziroma sprotne, vedno argumentirane. »Za izjavo sloni vedenje, poznavanje, spomin, analize, dejstva. Mogoče so ti argumenti za koga težko sprejemljivi–to je povsem drug problem, ne izrekam pa jih zato, da bi provocirala v smislu iskanja luči pod žarometi.«⁶

⁶ Širca Majda (2005): Pogovor v spletni klepetalnici RTVSlo. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvchat&op=chat&func=read&c_id=105.

Politični jezik je lahko napadalen, nejasen, dvoumen, skrivnosten in nedorečen, njegova uporaba pa ima vedno jasen in določen namen.

Za doseg ciljev je včasih potrebno sprevreči jezik v takšno ali drugačno mitološkost in ideološkost in to je, ne glede na politični sistem in namere govorca, skorajda neizogibno. Včasih dejstva niso v skladu s podobo, ki jo skuša politični jezik naslikati. Govorci se tako poslužujejo uporabe abstraktnih besed, fraziranja ali kakršnegakoli izmikanja, ki je »kanal za beg iz konkretnega«. Temu rečemo manirizem,⁷ ki pomeni zatekanje k praznim besedam ali puhlicam.

Politični govor je raznovrsten in lasten vsakemu posameznemu govorniku. V politiki je včasih bolj ali manj poučen, vsekakor pa je ponavadi prepričevalen, polemičen in zanikalen, do tistih, ki imajo nasprotna mnenja.

Lahko je samohvalen v smislu v naši stranki smo zaslužni za to in ono in projektiven, torej najavlja boljše in ustrežnejše. Politični jezik ima tudi sposobnost prilagodljivosti, saj ga njegov nosilec po potrebi spreminja in prilagaja političnim ciljem. Poudarja avtoriteto govornika in krepi povezanost med njim in tistimi, ki ga poslušajo, čeprav ga mnogi velikokrat niti ne razumejo (Južnič 1989: 281-284).

⁷ Iz fr. Maniere, f, ital. Maniere, način: navada, zlasti izumetničena, nenaravna, nategnjena; tao; manierizem ali manirizem, uglajen slog, ki pa je hkrati nekoliko premaknjen.

3. ETIKA, MORALA IN POLITIKA

»Demokracija počiva na etični zavesti in moralno človekovo dostojanstvo je vrednostni temelj demokracije.« (Stres 1998: 371)

Za politologijo je razmerje med moralo ali etiko in politiko izredno pomembno ter celo konstruktivno in prav to razmerje je eno izmed ključnih področij politične kulture (Lukšič 2006: 17).

Grški termin *ethika* pomeni nauk o n raveh, gre za del filozofije, ki se ukvarja z n ravnim. Poizkuša najti odgovor na vprašanje, kaj naj delamo, in se ukvarja bodisi z n ravnim prepričanjem bodisi z učinki človeškega (ne)n ravnega delovanja. Opre deljuje, kaj je za človeka vrednota in kaj ni. Je filozofska disciplina, ki obravnava merila človeškega hotenja in ravnanja glede na dobro in zlo. Ko govorimo o njej, razmišljamo o pravih ravnanja ljudi, ki bi naj veljala kot moralna pravila. Tako jo opredeljujemo kot teorijo o moralnem ravnanju in kot tako, kot filozofijo ali znanost. Pri etiki gre lahko za moralna načela ali pa norme ravnanja v določenem poklicu (npr. poklicna etika, kodeks obnašanja, itd.), medtem ko etičnost opredeljujemo kot etiko takega ravnanja (SSKJ 1980).

Morala (latinsko *moralis* od *mores* "n ravi") je znanost o dobrem in zlem ter o človekovem delovanju, v kolikor je podvrženo dolžnosti in ima za cilj dobro. Morala je skupek pravi ravnanja, ki so časovno, krajevno in družbeno pogojena kot nekaj, kar velja v določenem času in kraju. Človek oblikuje »notranje standarde, ki nadzorujejo vedenje tudi v situacijah, v katerih ni nobenega nadzora ali kaznovanja (Hopf & Hopf v Mihelj 2002: 119).

Posameznikovo moralno presojanje oziroma čas, ko posameznik začne razvijati moralna načela lahko razvrstimo v 6 faz (Musek 1994: 40-41):

- **1. stopnja:** naučimo se prvih konkretnih predpisov in prepovedi (npr. »to, tega ne smeš«), ki se jih naučimo po neposrednih posledicah, ki jih prinašajo kršitve oz. zadovoljitve teh predpisov.

- **2. stopnja:** moralne presoje se povezujejo z lastnimi željami in pričakovanji in predstavo o tem, kaj je dobro za lastno osebo (npr. »posodil ti bom, če mi boš ti dal ono«).
- **3. stopnja:** izoblikujejo se prve trajnejše predstave o tem, kakšno obnašanje je pravilno (npr. »kaj je lepo, kaj se spodobi«).
- **4. stopnja:** moralno presojanje se opre na upoštevanje predpisov in zakonov, na spoštovanje njihove avtoritete.
- **5. stopnja:** dojamemo družbeni pomen veljavnih pravil in norm. Pojmujemo jih kot družbeni dogovor, ki je nujen, ki pa ga lahko po potrebi prilagajamo in spreminjamo.
- **6. stopnja:** gre za najvišjo stopnjo moralnega presojanja, ki naj bi pomenilo priznavanje univerzalnega moralnega etičnega načela, s katerim merimo moralnost in primernost obstoječih norm, zakonov, predpisov, itd. (npr. delaj samo tisto, kar bi lahko postalo ali bilo splošni način ravnanja – izkoriščanje torej ne more biti moralno, ker koristi samo enim).

Moralo opredeljujemo tudi kot teorijo medčloveških odnosov. Razumemo jo kot nauk, ki sledi iz kakšnega dogodka ali pripovedke, kjer moralen največkrat pomeni nravno dober. Gre torej za »skupek prepričanj in pojmovanj o tem, kaj je (oziroma ni) prav z družbenega stališča in s stališča človeške etike. Socialnopsihološko in prosto po Nietzscheju je morala skupek pravil ravnanja, ki ga posameznik ali posameznica čuti kot ponotranjeni »prisilni jopič«, torej kot del svoje osebnosti oziroma vesti (Musek 1995: 38).

Kot pravi Mirko Pečarič (2004: 41) »sestavlja dediščino vsakega naroda občutek, da ljudje vedo, kaj je prav, kaj dobro in kaj slabo. Če je ravnanje nekoga v nasprotju s tem občutkom, človeku govorimo, da ne ve, kaj je prav.«

Po Aristotelu in Ciceru vsebujeta etika in morala tiste vrednote, ki oblikujejo moralno integriteto človeka in plemenitijo odnos človeka do človeka ter odnos ljudi do družbenega okolja. Te norme, ki zajemajo sklop pravil, navad in idealov, predstavljajo v praksi po pravilu večjo medsebojno skladnost kot pravno predpisane norme (Bostič 1994: 29).

Seveda pa včasih naša ravnanja niso v skladu z moralnimi normami, načeli in vrednotami, ki jih sicer zagovarjamo, saj je naše vedenje pogosto pod »vplivom različnih, pogosto tudi med seboj konfliktnih, nasprotujočih si motivov in ocen. V kritični situaciji je lahko moralno načelo v konfliktu z nekim drugim motivom in od posameznika je odvisno, kateri pol bo prevladal – ponavadi je to tisti, ki je v nas močnejše in trdneje zasidran in čim šibkejši so nasprotni moralni pritiski (Musek 1994: 42). Vsekakor pa tu ne moremo mimo družbenih norm, ki nam omogočajo uravnavati medsebojne odnose, narekujejo, kakšno vedenje je sprejemljivo in kakšno ne in v družbeno življenje vnašajo red in ustaljenost. Vsaka družba si prizadeva, da bi vedenje svojih članov prilagodila danim normam in zavedanju, kaj je prav in kaj ne. Družbene norme, ki se jih učimo v procesu socializacije, so v tesni povezanosti z družbenimi vrednotami in moralo, ki sta odvisni od družbenih in kulturnih norm skupnosti v kateri živimo. Med moralne vrednote uvrščamo značajske vrednote, poštenost, etično ravnanje, demokracijo in svobodo. Ljudje imamo različne vrednostne usmerjenosti oz. orientacije, saj ne cenimo vseh vrednot enako. Nekatere cenimo bolj, druge manj. Človek se rodi z že izoblikovanimi vrednotami, z učenjem in vzgojo pa si pridobi večino prepričanj o tem, kaj je prav in zaželeno oz. je v skladu s splošno družbeno moralo (Musek 1995: 38-40).

Že grški filozofi so vedeli, da je dobra vladavina tista, ki jo vodijo ljudje najvišjih vrlin. Voditelji brez vrlin pa potiskajo politično skupnost v slabo stanje (Lukšič 2006: 14). Po Lukšiču (2006: 9-28) kaže prevajanje politike v moralno prakso ali moraliziranje na nedozorelost političnega telesa. Moralizirajoča politika se namesto z graditvijo konsenza ukvarja z obsojanjem slabih, grdih in nemoralnih. Namesto, da bi delovala, ponuja črno-belo retoriko, ki zakriva politično nemoč in neusposobljenost. Na tak način se zapleta v lastne mreže, krivdo pa vali na druge, tiste, ki so politično zrelejši in bolj učinkoviti, a zato nič manj etični.

Za moralni teren je značilno, da daje prednost politično neizkušenim strankam in politikom, tistim politikom, ki delujejo na drugih ravneh, pa se takšno početje praviloma gnusi. Moralni teren torej intervenira v politiko skozi tiste posameznike, ki nimajo političnih izkušenj in ne poznajo terena politike. Kadar je politika morala, delajo politiko šibke politične sile, zato je morala edina politična moč, ki jo premorejo šibki. Ne zato, ker bi bilo politično polje zaprto, pač pa zato, ker se posamezniki iz političnih razlogov usodno ujemajo v moralni formi.

Za slovenski prostor velja, da se politika zlepa ne osvobodi nadvlade moralne forme, moraliziranje pa je postalo že njena diagnoza, ki zahteva resno in sistematično izvajano terapijo, da bi raven politične kulture dvignili na višjo stopnjo.

3.1 ETIČNI KODEKS

*Kodeks*⁸ je zapis ali zbirka splošnih in temeljnih načel in izhodišč, etičnih in moralnih pravil obnašanja, osnovnih smernic, ki urejajo medsebojne odnose zaposlenih in odnose do tistih, s katerimi ob svojem delovanju prihajamo v neposredne stike« (Kneževič 2005: 130).

Etični kodeks pojmuje kot skupek predpisov ravnanja, ki ga posamezniki čutijo kot zunanjo prisilo, ne pa kot notranjo nujo. V različnih profesijah se izkazuje kot potreben pravilnik k dialogu, profesionalna etika pa kot posebna potreba razvite civilne družbe (Trstenjak 1996: 11).

Spoštljiv odnos do sočloveka je osnova vsakega komuniciranja, vsekakor tudi političnega, ki je še toliko bolj pomembno, saj oblikuje našo politično kulturo. Vsak, ki kodeks podpiše s svojim podpisom potrdi strinjanje z načeli, zahtevami in pravili, ki so v kodeksu zapisana, hkrati pa zanj postanejo zavezujoča (Kneževič 2005: 130).

Parlamenti v mnogih evropskih in drugih državah (Avstralija, Indija, Anglija, Združene države Amerike, itd.), tudi v manj razvitih od Slovenije, so sprejeli kodekse parlamentarne etike. Ti kodeksi se med seboj vsebinsko zelo razlikujejo - nekateri npr. vsebujejo zgolj temeljna pravila obnašanja poslank in poslancev, drugi vsebujejo načela delovanja, tretji pa npr. določajo omejitve in obveznosti poslancev na področju njihovih finančnih interesov. Sicer pa je v večini kodeksov najpogosteje prisotna kombinacija vseh omenjenih vsebin.

⁸ Lat. knjiga, zbirka zakonov

3.1.1 AVSTRALIJA⁹

V avstralskem parlamentu so leta 1995 oblikovali okvir etičnih načel, ki naj bi jih spoštovali člani parlamenta (*Framework of ethical principles for members and senators*). V njem so zapisani standardi vedenja, ki jih Avstralci pričakujejo od izvoljenih predstavnikov in zajemajo naslednje:

- lojalnost Avstraliji in njenim ljudem,
- delavnost pri izvrševanju javne službe ter varčnost pri uporabi javnih sredstev,
- primeren odnos do pravic in obveznosti vseh Avstralcev,
- pošteno ravnanje, prizadevanje za vzdrževanje zaupanja javnosti,
- upoštevanje javnega interesa pri svojem delovanju, izogibanje in hitro reševanje konfliktov med osebnimi interesi in interesi javne službe,
- uporaba vpliva, pridobljenega v okviru izvrševanja javne službe, le v korist javnega interesa,
- skladnost osebnega vedenja z dostojanstvom in integriteto parlamenta.

3.1.2 ANGLIJA¹⁰

Zgornji dom angleškega parlamenta, Dom lordov, je pravila lepega vedenja vključil v poslovnik (Standing Orders), kjer sta zapisani dve določbi, ki izvirata iz 17. stoletja. Prva prepoveduje neuglajena, nesramna in žaljiva ravnanja članov parlamenta, druga pa določa, v izogib preprirom in sporom, postopek in sankcijo v primeru razžalitve.

⁹ Celotno podpoglavje 3.1.1 je povzeto po: Codes of conduct in Australian and some overseas parliaments. Dostopno na: <http://www.aph.gov.au/library/intguide/POL/CodeConduct.htm>

¹⁰ Celotno podpoglavje 3.1.2 je povzeto po: Standards in public life, First report of the Committee on Standards in Public Life. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Committee_on_Standards_in_Public_Life in The standing orders of the House of Lords relating to public business. Dostopno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld/ldestords/ldestords.htm>

Spodnji dom, Dom komun, je leta 1996 sprejel kodeks vedenja svojih članov (The Code of Conduct), skupaj z njim pa še tako imenovani Vodič k pravilom tega kodeksa (The Guide to the rules to the conduct of members of House of Commons), ki je namenjen pomoči poslancem pri izpolnjevanju obveznosti iz kodeksa.

Omenjeni kodeks v prvem členu določa, da je njegov namen pomagati poslancem pri izpolnjevanju njihovih obveznosti do parlamenta, volilnih okrožij in javnosti. Njihovo dolžnost predstavljata zvestoba in vdanost kraljici ter njenim dedičem. Poslanci morajo spoštovati zakone in v vseh okoliščinah ravnati v skladu z javnim zaupanjem, ki ga uživajo. Ravnati morajo v skladu z interesi naroda, posebno dolžnost pa imajo do svoje volilne baze. V posebnem poglavju je določenih sedem načel vedenja poslancev in drugih nosilcev javnih funkcij, ki jih je pripravil Odbor za etična načela in standarde v javnem življenju (Committee on Standards in Public Life) in zajemajo naslednja določila:

- nesebičnost: sprejemanje odločitev izključno v skladu z javnim interesom in ne za pridobivanje premoženjskih koristi zase, za svojo družino ali prijatelje,
- prepoved biti podvržen finančnim ali drugim obveznostim s strani zunanjih organizacij, ki bi lahko vplivale na njih pri izvrševanju javne službe,
- sprejemanje odločitev na podlagi upoštevanja vseh argumentov za in proti,
- odgovornost javnosti za svoje odločitve in dejanja,
- obveznost utemeljevanja razlogov za svoje odločitve
- dolžnost prijaviti zasebne interese, ki se nanašajo na javno dolžnost,
- dolžnost biti za vzgled pri promociji in podpiranju vseh omenjenih načel.

Angleški parlamentarni kodeks med drugim določa, da se morajo poslanci obnašati tako, da krepijo javno zaupanje v integriteto parlamenta ter, da ne smejo ravnati tako, da bi spravili dom komun ali njegove člane na slab glas. Kodeks prepoveduje sprejemanje podkupnin in poslancem nalaga, da svoje premoženjske interese registrirajo v ustreznem registru (Register of Members Interest).

V domu komun deluje poseben odbor, ki obravnava pritožbe glede vedenja poslancev (Committee on Standards and Privileges). Poleg odbora deluje tudi t.i. parlamentarni pooblaščenec za standarde (Parliamentary Commissioner for Standards), ki je neodvisni uslužbenec parlamenta in ki daje poslancem nasvete v zvezi s kodeksom obnašanja, ga tolmači, preučuje pritožbe zoper ravnanja poslancev in o tem poroča odboru.

3.1.3 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE¹¹

Ameriški Kongres je na področju kodeksa obnašanja opravil pionirsko delo. Tako Senat kot tudi Predstavniški dom imata svoj odbor, ki se ukvarja z vprašanji vedenja njunih članov.

Senat je svoj prvi kodeks vedenja (Code of Official Conduct) sprejel leta 1968, leta 1977 pa je bil bistveno spremenjen. Temelji na ustavni določbi, ki dovoljuje, da lahko vsak dom sprejme svoja pravila postopanja, kaznuje svoje člane za neprimerno vedenje in z dvotretjinsko večino tudi izključi svojega člana. Tudi ta kodeks vsebuje predvsem obveznosti in omejitve na področju finančnih interesov senatorjev. Njihova glavna obveznost je, da vsako leto sestavijo finančno poročilo o svojih dohodkih iz naslovov plačil namesto honorarjev, dobičkov, daril, pogodb, potovalnih povračil itd. Pravila zelo podrobno urejajo naslednja vprašanja: največje dovoljene vrednosti prejetih daril, pogoje za sponzoriranje potovanj, prepoveduje sprejemanje honorarjev za govore ali članke, ki neposredno zadevajo senatorjeve dolžnosti, določa omejitve pri zaposlitvi izven Senata, predvsem glede višine dohodka, določa omejitve za bivše senatorje, ki med drugim ne smejo vplivati na odločitve sedanjih senatorjev in uradnikov, določa pogoje za uporabo poštne, ki se sme uporabljati zgolj za uradne namene itd.

V Senatu deluje posebni odbor za etiko (Select Committee on Ethics), ki preučuje prijave o neustreznem obnašanju senatorjev, o kršitvah zakonov in kodeksa obnašanja. Odbor lahko predlaga sprejem disciplinskega ukrepa proti kršitelju.

¹¹ Celotno podpoglavje 3.1.3 je povzeto po: An overview of the senate code of conduct and related laws. Dostopno na: <http://ethics.senate.gov/downloads/pdf/overview.pdf> in Code of Official Conduct. Dostopno na: http://www.sourcewatch.org/index.php?title=House_Rule_XXIII_-_Code_of_official_conduct

V okviru Predstavniškega doma deluje poseben odbor, ki se ukvarja z uresničevanjem pravil obnašanja poslancev (House Committee on Standards of Official conduct). Od leta 1798 do 1967 je Predstavniški dom sprejel disciplinske ukrepe proti sedmim poslancem. Kršitve so bile različne, od pretefov do nespodobnega govorjenja. Predstavniški dom je sprejel svoja pravila vedenja (Rules and statutes of the House of Representatives), ki pa so zelo podobna že omenjenim pravilom iz kodeksa obnašanja Senata.

3.1.4 NEMČIJA¹²

Nemški kodeks obnašanja poslancev (Verhaltensregeln) določa obveznost poslancev, da predsednika parlamenta obvestijo o vseh pomembnejših aktivnostih, ki mu prinašajo določene dohodke (npr. poklic, članstvo v upravnih in nadzornih odborih gospodarskih družb, sklenjene pogodbe o svetovanjih, dividende itd.). Nadalje določa obveznost poslanca, ki zastopa državo na ali izven sodišča oz. koga tretjega v postopku proti državi, da obvesti predsednika o tem, če dohodek iz zastopanja presega določen znesek, ki ga določa predsednik. Poslanec mora imeti ločen račun o denarnih in drugih darilih premoženjskih vrednosti, ki so mu bili dani za politično dejavnost. Če darilo presega določen znesek, mora to sporočiti predsedniku s podatki o darovalcu. Vsak poslanec, ki ga zadeva kakšen predmet razprave na odboru, mora povedati, v kakšni smeri predmet razprave vpliva na njegove interese. Poslanec za izvrševanje svoje funkcije ne sme sprejeti nobenega plačila z izjemo tistih, ki jih dovoljuje zakon. Če obstaja sum, da poslanec ne izpolnjuje zgoraj navedenih pravil, predsednik po zaslišanju poslanca preuči zadevo. Če ugotovi kršitev, se to javno objavi.

3.2 SLOVENSKI PARLAMENTARNI ETIČNI KODEKS

Mandatno-volilna komisija Državnega zbora je 18.1.2006 v obravnavo v Državni zbor Republike Slovenije poslala Priporočila etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije.

¹² Celotno podpoglavje 3.1.4 je povzeto po: Code of conduct for members of the german Bundestag. Dostopno na: http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/function/legal/rules.pdf

Omenjeni dokument, ki do danes še ni bil sprejet, vsebuje priporočila delovanja poslancev in opredeljuje etična načela, po katerih naj bi se poslanke in poslanci ravnali pri opravljanju svoje funkcije.¹³

Priporočila med drugim zajemajo:

- 1. Varovanje ugleda:** Poslanec pri opravljanju funkcije ravna tako, da varuje oziroma prispeva k ugledu Republike Slovenije, državnega zbora in poslanske funkcije. Izogiba se ravnanjem in govorjenju, s katerimi bi se zmanjševalo ta ugled.
- 2. Lojalnost:** Poslanec pri svojem delu spoštuje in varuje interese Republike Slovenije in njeno pravno ureditev. Kršenje poslovnika državnega zbora, pravil hišnega reda in drugih predpisov državnega zbora ni dopustno.
- 3. Nepristranskost:** Poslanec je pri sprejemanju svojih ocen in odločitev nepristranski, do drugih poslancev in državljanov pa pravičen in pošten. Za svoje politične odločitve ne sprejema plačil, daril ali drugih osebnih koristi. Sprejemanje daril do določene vrednosti je urejeno s posebno zakonodajo.
- 4. Odgovornost:** Poslanec opravlja naloge, ki so mu zaupane, vestno in odgovorno. Pri svojem delu v državnem zboru in njegovih delovnih telesih ravna tako, da ne ovira dela državnega zbora in njegovih delovnih teles.
- 5. Gospodarnost:** Poslanec pri opravljanju svoje funkcije skrbi za varčno porabo javnih sredstev, ne izrablja svojega položaja za njihovo neupravičeno trošenje in z njimi ravna kot dober gospodar.
- 6. Korektnost:** Poslanec je na sejah državnega zbora, sejah delovnih teles, sestankih in drugih delovnih srečanjih korekten in ravna tako, da ne moti svojih kolegov ter drugih udeležencev seje. V razpravi se izogiba prepiru, kričanju, izsiljevanju besede in motenju ali oviranju sogovornika.
- 7. Spoštljivost:** Poslanec o svojih kolegih in njihovih izjavah ali ravnanjih govori spoštljivo, resnicoljubno in tako, da varuje ugled državnega zbora. Ne uporablja izrazov in izjav, ki bi lahko pomenile razžalitev, obrekovanje, žaljivo obdolžitev ali opravljanje.

¹³ Sklep – Priporočila etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije.

Iz navedenega je mogoče razbrati etične oziroma moralne standarde, ki naj bi jih politiki spoštovali pri opravljanju njihove funkcije. Kljub temu, da v javnosti vlada prepričanje, da bi v Sloveniji morali oblikovati etične kodekse, tako v politiki kot v javni upravi, Državni zbor Republike Slovenije tovrstnega dokumenta še ni sprejel. Pobudniki sprejetij etičnih kodeksov so prepričani, da »etični standardi omogočajo nadzor in ravnotežje za preprečevanje samovolje državne oblasti, prav tako pa so ključ za zagotavljanje učinkovitega demokratičnega upravljanja/.../« (Washington v Kos 1998: 263).

V slovenskih poslanskih vrstah so mnenja deljena. Vodja Poslanske skupine Nepovezanih poslancev (NP), dr. Matej Lahovnik (PRILOGA A: Anketni vprašalnik, 21.3.2007), sprejetju posebnega etičnega kodeksa za poslance ne nasprotuje, ne polaga pa vanj oziroma v njegovo sprejetje posebnih upov. Bolj ključno se mu zdi, da bi bili pozornejši na verbalne oblike nestrpnosti in nasilja. V najnaprednejših družbah po njegovem mnenju velja ničelna toleranca do tovrstnih ekscesov, kar je mogoče spodbujati le tako, da se vse nesprejemljive oblike (političnega) vedenja takoj in nedvoumno obsodi oziroma sankcionira.

Franc Žnidaršič, vodja poslanske skupine Demokratične stranke upokojencev Slovenije (Desus) meni, da bi bilo Priporočila etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije primerno sprejeti le, če bi našli in določili tudi sankcije za njihovo nespoštovanje. »Sprejeta določila etičnega ravnanja poslancev bi bila potrebna le za tiste, ki so toliko neumni, da ne razumejo in ne poznajo manire ali pa bi tako odpadel celo izgovor, "da niso vedeli", kaj se sme in kaj ni dostojno (PRILOGA A).

Podobno mnenje deli tudi vodja Poslanske skupine Slovenske ljudske stranke (SLS), Jakob Presečnik, ki meni, da bi bilo sprejetje tovrstnega dokumenta smiselno »zlasti v primerih, ko posamezniki prestopijo meje dobrega okusa. »Menim, da bi v tem primeru pravila omogočila bolj jasno in takojšnje reagiranje zoper posameznika, ki v parlamentu ne ravna etično« (PRILOGA A).

V vrstah zagovornikov kodeksa velja prepričanje, da bi sprejem in spoštovanje kodeksa etike v Sloveniji, ki bi vključeval sankcije za neprimerno vedenje, pripomogel k večjemu ugledu Državnega zbora in poslanske funkcije, prav tako pa bi okrepil zaupanje javnosti v delo parlamenta.

Jože Tanko, vodja Poslanske skupine Slovenske demokratske stranke (SDS) je prepričan, da sprejetje t.i. poslanskega kodeksa »ne bi bilo odveč, saj nekateri poslanci pretirano izkoriščajo svoj poslanski status« (PRILOGA A).

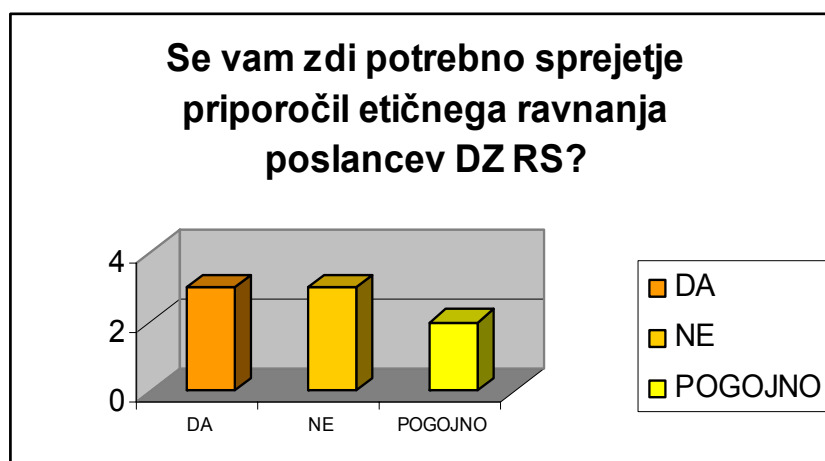
Jožef Horvat, vodja Poslanke skupine Nove Slovenije (NSi) dodaja, da bi moral parlament–posebej v mladi demokraciji – »sprejeti etični kodeks, na osnovi katerega bi lahko predsedujoči opomnil razpravljavca ali mu celo vzel besedo, če bi šel predaleč« (PRILOGA A).

Na drugi strani pa nekateri vodje poslanskih skupin menijo, da sprejetje takšnega dokumenta ni potrebno (Zmago Jelinčič-Plementiti, Miran Potrč, Jožef Školč).

Vodja Poslanske skupine Socialnih demokratov (SD), Miran Potrč meni, da za vse, ki spoštujejo druge in poslovniški red, etični kodeks ni potreben. Za druge, ki jih je tudi nekaj, bi bil le povod za še več nerazumevanja in preprirov (PRILOGA A).

Jožef Školč, vodja Poslanske skupine Poslanskega kluba Liberalne demokracije Slovenije (LDS) je prepričan, da si »posebne kodekse izmišljajo tisti, ki imajo težave z normami in vrednotami, ki sicer veljajo v družbi (PRILOGA A).

SLIKA 3.2.1: Ne/potrebno sprejetja etičnega kodeksa ravnanja poslancev v DZ RS

Trije vodje poslanskih skupin iz vrst t.i. pomladnih strank (NSi, SDS in SLS) torej menijo, da bi bilo sprejetje Priporočil etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije smiselno, trije (SD, LDS in SNS) so prepričani, da sprejem takšnega dokumenta ni potreben in smiseln, dva (NP in Desus) pa sprejetju omenjenega dokumenta ob upoštevanju določenih pogojev (sankcije) ne nasprotujeta.

Vodje poslanskih skupin smo povprašali, na kakšen način bi sprejetje določil etičnega ravnanja poslancev vplivalo na njihovo vedenje.

Jožef Horvat (vodja PS NSi), meni, da bi se večina poslancev (vsi gotovo ne) trudila upoštevati njegova določila, Jože Tanko (vodja PS SDS), da bi takšna poteza pozitivno vplivala na ravnanje poslancev v državnem zboru in javnosti, Jakob Presečnik (vodja PS SLS), je prepričan, da sprejem tega dokumenta ne bi imel kakšnih posebnih učinkov, vsaj na kratki rok ne.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus) meni, da etični kodeks na posameznike vplival le, če bi sledile sankcije za nespoštovanje, Matej Lahovnik (vodja PS NP) pa dvomi, da bi sprejetje takšnega kodeksa v čemerkoli bistveno izboljšalo politično kulturo. Nekateri vodje poslanskih skupin nasprotujejo sprejetju takšnega dokumenta. Miran Potrč (vodja PS SD) pravi, da so poslanci oblikovane osebnosti, v dobrem in slabem, in da nanje noben kodeks ne more bistveno vplivati, podobnega mnenja pa je tudi Jožef Školč (vodja PS PK LDS), ki pravi, da če sklepa iz rezultatov, ki jih je prinesel etični kodeks vlade, tudi parlamentarni kodeks ne bi vplival na spremembe vedenjske kulture v slovenskem parlamentu.

Zaključimo lahko, da bi do sprejema omenjenega dokumenta prevladalo pozitivno stališče, če bi bile v njem zajete sankcije za neprimerno vedenje oziroma ravnanje poslanca, bi prevladalo pozitivno stališče do njegovega sprejema.

Marko Pavliha, poslanec SD meni, da »etični kodeks poslancev ne more škoditi, najverjetneje pa ne bo popravil tistega, kar je bilo zamujeno v domači zibelki, šoli in okolju, v katerem so odraščali posamezni poslanci. Vsak mora pomesti pred svojim pragom, če pa se mu ne ljubi, naj ga k »čiščenju« prisilijo volivke in volivci«. ¹⁴

Majda Širca, poslanka novo ustanovljene poslanske skupine Nepovezanih poslancev meni, da je etični kodeks lahko povsem koristen in potreben akt, lahko pa je tudi neke vrste "alibi" za premostitev trenutne neodločnosti. Meni, da v kolikor ne bo imel primernih sankcij, lahko učinkuje zgolj moderatorsko. ¹⁵

¹⁴ Pavliha Marko (2007): Državni zbor: nosilec ali rušilec pravne države? Dostopno na: http://www.marko-pavliha.si/Images/Documents/Dnevi_slovenskih_pravnikov2005pdf.

¹⁵ Širca Majda (2005): Pogovor v spletni klepetalnici RTVSlo. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvchat&op=chat&func=read&c_id=105.

Dr. Marko Polič meni, da so etična pravila nekaj podobnega, kot prometni predpisi. Situacijo naredijo bolj predvidljivo, varno, pripomorejo k nespodbujanju določenih stvari, ki lahko dolgoročno povzročijo veliko škode. Kajti, če bomo imeli parlament, v katerem bodo poslanci med seboj fizično ali kako drugače obračunavali, bo to dolgoročno gledano, vodilo v razsulo demokracije, v neko kaotično državo, v kateri ni nobene varnosti. Če pa se dogovorimo, da se bomo v tej državi vedli normalno, korektno, zrelo, odgovorno, pošteno, da bomo spoštovali drug drugega, pa se bo to prenašalo tudi v splošne družbene razmere (Intervju 2007).

Tako se je med drugim dogovorila tudi Vlada Republike Slovenije, ko je sprejela svoj etični kodeks (PRILOGA B: Etični kodeks Vlade Republike Slovenije).

Ustava Republike Slovenije v 113. členu zahteva od predsednika vlade in od ministrov, da ob izvolitvi oziroma po imenovanju v Državnem zboru Republike Slovenije izrečejo ustavno prisego, določeno s 104. členom Ustave Republike Slovenije, ki se glasi: »Prisegam, da bom spoštoval(a) ustavni red, da bom ravnal(a) po svoji vesti in z vsemi svojimi močmi deloval(a) za blaginjo Slovenije.«¹⁶ Hkrati pa morajo člani vlade podpisati tudi Etični kodeks Vlade Republike Slovenije, s čemer se poudarja individualnost posameznega ministra in njegove etične drže. Omenjeni kodeks določa, da mora minister spoštovati ustavno prisego in etični kodeks, ki vsebuje načela poštenja, pravičnosti, solidarnosti in domoljubja.

V primeru, da minister ustavne prisege ali etičnega kodeksa ne bi spoštoval, oziroma, če vodje koalicijskih strank presodijo, da je bila z ravnanjem ministra državi povzročena škoda za ugled vlade ali institucije, je minister zavezan k odstopu.

Zaupanje državljanov je mogoče graditi le s spoštovanjem demokratičnih načel, tu pa se zrcali etična plat, ki določa odgovorno in samostojno držo nosilca javne funkcije ob upoštevanju temeljnih vrednot, ki jih nosi kot posameznik, človek in državljan.

¹⁶ Ustava Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.

Kljub temu, da so mnogi mnenja, da politika nima nič skupnega z moralno, se s tem ne moremo strinjati. Če je njena temeljna naloga služiti človeku in človeštvu, ustvarjati blaginjo, pravičnost in pospeševati človekove pravice in temeljne svoboščine, potem se dotika tudi morale. Machiavelli je bil sicer prepričan, »da se politika ravna po neki logiki, ki ima malo ali pa nič skupnega z moralno in vero« (Alatri 1980: 24), vendar je na drugi strani grški filozof Platon menil drugače.

Po njegovem naj bi bili samo filozofi sposobni modro voditi državo, saj »gledajo na urejene, večno nespremenjene stvari, ki nikomur ne prizadevajo in tudi same ne trpijo krivic, temveč poznajo le red in razum« (Platon 1976: 222-223).

Za politiko velja, da mora izoblikovati temeljne vrednote vsake skupnosti–notranjo edinstvo in zunanjo varnost – pri tem pa mora uskladiti enakost s svobodo, uradno avtoriteto s pravično avtonomijo in soodločanjem posameznikov in skupin. Navsezadnje pa določa tudi sredstva in etiko družbenih odnosov (Boff 1986: 58-59).

Na tem mestu ne moremo mimo vprašanja, kako združevati etično v politiki? Na to odgovarjajo politiki sami s svojo politično držo, vsakodnevnim ravnanjem v politiki, v skladu z lastno vestjo in zavestjo. Ljudje so vedno tisti, ki bodo izrekli moralno sodbo. Nekatere bodo odpoklicali, drugim omogočili, da se gredo politiko še naprej, tretje pa bodo zopet na novo nastavili. Vsekakor pa velja, da najlažje preživijo tisti politiki, ki delujejo skrito in ne na očeh javnosti (Lukšič 2006: 27).

Etična oziroma moralna načela, ki jih omenjajo Priporočila etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije so enaka, ali bolje, podobna, načelom, kot jih priznava splošna človeška moralna.

Menimo, da v kolikor v vsakem poklicu obstajajo načela, po katerih se morajo zaposleni ravnati, bi to veljalo upoštevati tudi v slovenski politiki.

Politika namreč ni absolutno avtonomna, zato bi tudi za njene udeleževalce moralno veljati, da ni vse dovoljeno, saj demokracija zahteva etos kritične tolerance in spoštljive odprtosti o množstvu mnenj in prepričanj. (B. Haring b.l.: 411).

4. VEDENJE IN NJEGOVI DOLOČITELJI

Vedenjska in politična kultura je sediment raznovrstnih in obsežnih družbenih pojavov in procesov, dinamika človekovega vedenja pa je tako zapletena, kot je zapletena in kompleksna človeška družba. Ko jo preučujemo se moramo najprej ustaviti pri pojmu politična socializacija.

F. Greenstein (Miheljak 2002: 105) jo je definiral kot »celotno formalno in neformalno, ciljno in nenačrtovano politično učenje v vsaki življenjski fazi; le-ta ne vključuje le eksplicitnega političnega učenja, ampak tudi ne označeno ne-politično vedenje, ki vpliva na politično vedenje, npr. na naučitev politično pomembnih socialnih stališč in pridobitev politično relevantnih osebnostnih obeležij«.

Posameznik se skozi politično socializacijo uvaja v kontekst politične kulture, med politično kulturo in posameznikovo osebnostjo pa se vzpostavlja specifična interakcija. Posameznik kot aktivni ali pasivni subjekt političnega dogajanja in odločanja realizira svoje aspiracije in motive znotraj stanja neke politične kulture. Politična kultura vpliva na oblikovanje politične strukture in pripadajočih vlog, posameznikova politična osebnost pa kot posledica politične socializacije determinira politično vedenje. Politična kultura in politična osebnost prideta v medsebojni stik preko vedenjskih oblik in stališč, zato je koncept politične osebnosti pomembna dimenzija analize politične kulture (Miheljak 2002: 109-111).

Kot pravi prof. dr. Vlado Miheljak (Intervju 2007) je bila v Sloveniji politična socializacija hitra, celo instant lahko rečemo, saj to ni nekaj, kar bi bilo v naših genih, kar bi se razvijalo skozi družinsko socializacijo, skozi šolo. Instant politična socializacija povzroča demokratično nepopolno kompetentne posameznike, ki vstopajo na politično prizorišče. Politična socializacija se ne zgodi zgolj na individualni ravni, pač pa je odvisna od celotnega roda, to pomeni, da se posameznik ne more politično socializirati izven konteksta politične kulture Slovenije in politične kulture primarne družine.

Pogosto smo pripravljeni iskati razlage za politično vedenje pri nekakšni individualni psihologiji. V vsakodnevnih opravkih in stikih z ljudmi, ki so načelno istih vrednot in meril vedenja, zlahka prezremo globje vire njihovih stališč in vedenja. Preseneča nas politično vedenje posameznikov ali celih družbenih skupin, ki se ne glede na logična pričakovanja ravna po nekem težko ugotovljivem programu (Južnič 1989: 12).

V našem vedenju je prisotnega obilo čustvenega naboja, mnogokrat pa tudi veliko neracionalnosti in nedomišljenosti.

Psihične procese delimo na *kognitivne*, *konativne* in *afektivne*, kamor uvrščamo tisti del človekove osebnosti, ki ga ne moremo označiti niti kot mišljenje niti kot hotenje. Vključuje namreč občutja, čustva, afekte, razpoloženja, strasti, želje, nagone, impulze, intuicijo in instinkte (Kovačev 2004: 17). In prav ti so v veliki meri določitelji posameznikovega vedenja.

V svoje vedenje posamezniki vnašamo ne le elemente javnega interesa, pač pa predvsem čisto zasebne idiosinkrazije (t.j. odpore), temperamente, znanja in neznanja, poučenosti in nepoučenosti, navdušenja in zamere, blagost in sovraštvo, skratka povsem osebostne narvi in moralo (Južnič 1994: 34). Naše vedenje določajo razpoloženje, občutja in emocije (Everet v Kovačev 2004: 33). Vsekakor pa ne moremo mimo interesov in vrednot, ki so pomemben določitelj posameznikovega vedenja.

Posameznik oblikuje vrednostno hierarhijo vrednot, ki vplivajo na njegovo ravnanje, vsekakor pa se posameznik celo življenje prilagaja družbenim normam in družbeni morali, pri čemer postopno razvija in oblikuje svoje moralno prepričanje (Musek 1994: 53).

Spranger (v Musek 1993: 125) je bil prepričan, da so vrednote tisti prikriti ali neprikriti cilj, ki »usmerja dejavnost in strmljenja vsakega posameznika«. Omenja 6 vrst temeljnih vrednot: teoretske (resnica), estetske (lepota), socialne (ljubezen do bližnjega), ekonomske (korist, uporabnost), politične (oblast, moč) in religiozne (sveto, božansko).

Po mnenju prof. dr. Marka Poliča (Intervju 2007) naj bi se ljudje razlikovali glede na to, kateri izmed teh vrednostnih kategorij smo najbolj zavezani. Naša vrednostna usmerjenost določa naše obnašanje in doživljanje, to pa je prav to, kar se nam kaže kot človekov značaj. Po njegovem mnenju so vedenjski vidiki zelo pomembni, saj gre za vprašanja, ki vplivajo na to, ali bomo s svojim obnašanjem drug drugemu pomagali ali pa bomo drug drugemu škodovali. Človekova vedenjska kultura je odvisna tudi od kulture nasploh, od tega, kako so ljudje navajeni reševati svoje probleme in od konkretne situacije, ki je konfliktna ali ne.

»Agresivno obnašanje, katerega cilj je škoditi drug drugemu, ima različne vzroke in se pojavlja na različne načine.« (Musek 1994: 49)

Strokovnjaki menijo, da je posameznikova agresivnost pogosto posledica frustracije, zaradi katere smo napeti in razdraženi. Agresivnost je pogosto sredstvo za doseganje ciljev—za utrjevanje ali ohranitev oblasti, onemogočanje ali onesposabljanje nasprotnika. Kritični dogodki pogosto sprožijo različne negativne emocije, njihova intenzivnost, čas trajanja in učinek na posameznika pa so odvisni od njegove osebnosti, socialne podpore in številnih situacijskih dejavnikov (Musek 1994: 50).

Negativne emocije so tiste, ki niso usklajene s subjektivim ciljem in se pojavijo takrat, ko cilja ni mogoče doseči, ali pa se na njegovi poti pojavljajo ovire in nevarnosti. V kategorijo negativnih emocij najpogosteje uvrščamo jezo, strah in tesnobo, krivdo in sram, žalost, zavist in ljubosumje ter gnus. Že Aristotel je v Retoriki posvetil veliko pozornost jezi, ki jo je opredelil kot »prepričanje, da smo mi ali naši najbližji doživeli nekorektno podcenjevanje, omalovaževanje ali prezir, kar nam je povzročilo boleča občutja in zbudilo željo ali impulz po maščevanju«. Aristotel je poudarjal vpliv jeze predvsem v primerih, ko politiki ali retoriki manipulirajo z njo (Kovačev 2004: 127-128).

Tu ne moremo mimo vloge vzgojnih obrazcev v družini, ki so jo poudarjali že v študijah o avtoriteti in družini (Horkheimer, Fromm), pa v sloviti študiji Avtoritarna osebnost (Adorno), prav tako pa tudi Kurt Lewin, ki je poudarjal pomen družinske atmosfere za kasnejšo zaznavo in reagiranje na politično realnost (Miheljak 2002: 105).

Politična kultura ali omika se dotika področja etike in morale, kar povezujemo tudi s področji osebnostne rasti, odgovornosti in zrelosti (Trstenjak v Stanič, Macura 1992: 71).

Človeško vedenje je torej elaboracija, dovršitev kulture, kar pomeni, da mora biti v skladu s tistimi vedenjskimi pravili, ki se vežejo z etiko in moralo (Južnič 1994: 35).

»Posameznik ohranja kljub, naj tako rečemo, strukturi vrednot, ki se jih zaveda in jih določa družba, večjo ali manjšo stopnjo individualnosti. Znotraj tudi najbolj jasno določenih verovanj in vedenjskih obrazcev ima maneverski prostor zasebnosti, pa naj ga določajo njegova genetska dediščina, konkretna telesnost in intelektualne zmožnosti, ali pa, kar je treba posebej upoštevati, tako ali drugače izkristalizirani individualni interesi, resnični in namišljeni« (Južnič 1994: 1-2).

5. PRIMERI EKSCESNEGA VEDENJA SLOVENSКИH POSLANCEV

V slovenskem parlamentu smo bili že nekajkrat priča vedenju poslancev in poseganju po neprimernih verbalnih in manj pogosto, fizičnih obračunavanjih. Nemalo je primerov nediplomatskih izjav in dejanj poslancev, ki so prešle v jasne primere deliktov in ekscesov, ki so na eni strani z njihovim zagovarjanjem in na drugi z obsojanjem, povzročile skoraj »tretjo svetovno vojno« v slovenskih medijih.

Po mnenju predsednika države, dr. Janeza Drnovška¹⁷ se je dal marsikdo »poceni demagogiji potegniti v blato in je navdušeno pritrjeval sovražnemu in primitivnemu govoru. Po njegovem je »duh nestrpnosti in sovraštva ušel iz steklenice, kamor smo ga zaprli, ko smo si še prizadevali za vzpostavitev moderne, pravične in do manjšin strpne države /.../.«

V nadaljevanju predstavljamo primere ekscesov slovenskih poslancev, ki so dvignila nemalo prahu ter razprav in ugibanj o tem, kakšno vedenje je primerno v slovenskem parlamentu.

Ko je novinarka RTV Slovenija, Katja Šeruga, tedanjega ministra za delo, družino in socialne zadeve, **Janeza Drobniča**, povprašala, ali od premiera Janeza Janše pričakuje predlog za zamenjavo, ji je minister Drobnič precej grobo odrinil mikrofon in k temu dodal, »da so vsa njena vprašanja pod kritiko« (Oddaja Dnevnik 2006).

Premier Janša je ministrovo dejanje označil kot neprimerno, poslanec SD Miran Potrč kot »neprimerno in skrajno grobo«, poslanec LDS, Aleš Gulič pa je menil, da si minister za svoje dejanje »zasluži vsaj moralno obsodbo« (Delo 2006).

Mejo dopustnega je večkrat prestopil tudi poslanec in predsednik Slovenske nacionalne stranke (SNS) **Zmago Jelinčič-Plemeniti**. 14. februarja 2006 je v oddaji Vročje na televiziji TV Paprika uporabljal zelo neposredno terminologijo, ko je bilo govora o pedofiliji.

¹⁷ Janez Drnovšek.: Kako globoko zna biti medijsko in politično dno. Dostopno na: <http://janezd.blog.siol.net>

Navajamo le nekaj primerov njegovega izrazoslovja: »Jaz bi pedofilom užgal v glavo eno tako veliko črko P z žarečim železom; človek, ki je pedofil, je izvržek človeštva, to je gnoj od gnoja; jaz bi jim enostavno odrezal tisto zadevo, orodje, in jih ožgal; najbolje bi bilo, da bi ga starši dobili in da ga sesujejo kot kanto; jaz bi že tako naredil, jaz bi mu polomil čisto vse kosti« itd. (Oddaja Vroče 2006).

Je takšen način govora primeren za javno osebnost? Poslanec v tem ni videl nič problematičnega. Dejal je, da je »v slovenski politiki že preveč olepševanja in pretvarjanja« (Delo 2006).

Tedanji varuh človekovih pravic je poudaril, da je »raven sovražnega govora v Sloveniji vse bolj grozljiva« in da nikogar v Državnem zboru ne moti, da poslanec Jelinčič žali prav vse, kakorkoli se mu zdi. »Slovenski državi se utegne brezbriznost do takega ravnanja vedno bolj otepati; mladi namreč vedno bolj hodijo za takim človekom. Če o sovražnem govoru molčimo, postane to vsakdanji govor in počasi zleze v našo zavest,« je še dodal Hanžek (Večer 2006).

Predsednik Državnega zbora Republike Slovenije (DZ RS) dr. France Cukjati se je na izjave poslanca Jelinčiča odzval. V izjavi za javnost je zapisal, da sta »pedofilija in nasilje nad otroki vredna obsodbe, vendar ni potrebno, da se pri tem uporabljajo prostaški izrazi. Želel bi, da bi tudi v takih primerih poslanci nastopali bolj spoštljivo in kulturno« (Delo 2006).

Dr. Karmen Erjavec s Fakultete za družbene vede pravi, da gre tako v Jelinčičevem kot v Drobničevem primeru za sovražni politični diskurz, ki se je izkazal na eni strani v pozivanju k linču in na drugi v agresivni nastrojenosti proti novinarki. »Sovražni politični diskurz ustvarja družbeno realnost, ker ustvarja podlago za vse druge oblike sovražnosti in jih obenem legitimira. Zato moramo biti še posebej pri politikah pozorni na vsak sovražni diskurz« (Delo 2006).

Na posvetu Krepitev nacionalne infrastrukture za boj proti diskriminaciji, ki je bil 26.6.2006, je podpredsednik DZ RS in poslanec SNS **Sašo Peče** dejal, da je diskriminacija pojav, ki nas spremlja že stoletja. Poudaril je tudi obstoj »namišljene diskriminacije«, tiste, ki sprovcira, žali, tudi o namišljeno drugačnih, ki na ta način iščejo lažjo pot, da se povzdignejo nad druge (Večer 2007).

Sedaj že nekdanji poslanec Slovenske demokratske stranke (SDS) in tržiški župan **Pavel Rupar** je pri obravnavi predloga zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti izrekel nekaj žaljivih besed na račun opozicijskih poslank Majde Širca in Majde Potrata. V razpravi o vloženi dopolnili je dejal, da poslanki Širca in Potrata izjavljata take "grdobije" na račun tistih, ki drugače mislijo, da bi jima »odredil obvezno zakonski pregled mednožja, da bi ugotovil, katerega spola sploh sta.«¹⁸ Sedaj že nekdanji poslanec se je »pohvalil«, da je bila njegova izjava v naprej preiščena žaljiva gesta.

16. oktobra 1998 sta se v državnem zboru sporekla poslanec Liberalne demokracije Slovenije (LDS) **Jelko Kacin** in nekdanji poslanec SDS **Ivo Hvalica**. Hvalica naj bi Kacinu očital, da si je po osamosvojitvi prilastil ograjo okoli bežigradske vojašnice in jo odpeljal na svoj dom v Besnico. Hvalica je dejal, da »verjetno nima smisla razpravljati o samosvojem okusu, ki ga ima bivši obrambni minister, vendar je bila ograja last naše države in da je zdaj postala njegova«. Kaplja čez rob je bila Hvaličeva uporaba izraza »ograjevarstvenik«. Kacin je »zrolal« časopis v roki in z njim lopnil Hvalico po glavi. Kacin je krivdo priznal in dodal, da »Hvalica že dolgo terorizira vse poslance in da jih vodstvo parlamenta pred njim ne zaščiti« (Mladina 2004).

5.1 EKSCESNO VEDENJE

Eksces pomeni prekoračenje dovoljenega v ravnanju ali vedenju ali izgrede ter pogosto množično, namerno pretirano rabo jezikovnih inovacij in vulgarizmov¹⁹ (SSKJ 1980).

Po mnenju prof. dr. Vlada Miheljaka (Intervju 2007) je eksces vsako dejanje ali vedenje, ki pritegne izrazito pozornost in izrazito deljena stališča. Je zelo intenziven dogodek, ki ga ljudje opazijo, in pri katerem ne delijo istih mnenj.

Uvrščamo ga med družbeno odklonske pojme, vendar pa dodajamo, da gre za relativen pojem, saj se družbene norme razlikujejo in zato se razlikujejo tudi pojmovanja družbene odklonskosti.

¹⁸ Poslanska (ne)kultura, www.24ur.com

¹⁹ Prekoračenje normalnega, povprečnega v kaki stvari (SSKJ)

Prepovedovanje ali obsojanje določenih oblik obnašanja ima določen smisel za vsako družbeno in kulturno skupnost, saj skuša družba s temi prepovedmi »kontrolirati tiste oblike obnašanja in tiste odnose med ljudmi, ki bi razdiralno vplivali na delovanje obstoječega družbenega sistema in bi ga morebiti celo ogrozili« (Musek 1994: 51).

Po mnenju prof. dr. Vida Pečjaka (Intervju 2007) ga povezujemo z nestrpnostjo in nizko stopnjo nacionalne zrelosti. Do ekscesa pride zaradi emocionalnega zloma, prekinitve emocij, pri čemer pa moramo upoštevati tudi objektivne okoliščine. Eksces bo vedno rezultat osebnosti in situacije.

»Ekcesi so lahko zaigrani in so torej del politične igre« skozi pa se izražajo najbolj globoke plati človekove osebnosti (Južnič 1994: 43).

Kot za vsakega človeka je tudi za politika potreba po dokazovanju, samopotrjevanju in uveljavljanju velikega pomena. »Gre za poslansko folkloro, saj želijo tisti, ki se tega poslužujejo pritegniti pozornost« (Intervju 2007). Izgleda, da imajo ljudje vtis, da morajo čimbolj agresivno nastopati, da se uveljavljajo in s tem nasprotnika zatirajo. Verjetnost, da boš izvoljen je namreč višja, če človek opozori nase in za mnoge je to rešitev iz anonimnosti. Pri takšnem človeku gre za primitivno osebnostno strukturo, za nevzgojenost, ki izhaja že iz primarne družine, kjer so težave reševali na agresiven način (Intervju 2007).

Deloma je to rezultat nekih dednih dispozicij in človekove preteklosti od otroštva dalje, ki je še posebno važno, deloma je pa tudi rezultat slovenske kulture nasploh« (Intervju 2007).

»Če začne človek na primer agresivno funkcionirati, potem, hote ali nehote, sčasoma postane tak in tega bi se morali vsi zavedati. Tiste stare ideje, da ko izliješ ves žolč iz sebe in je potem vse v redu, že dolgo ne držijo. Več, kot bo agresivnih poslancev, bolj se bo to generiralo navzven« (Intervju 2007).

V nekem mirnem okolju ni nobene potrebe po tem, da bi ljudje med seboj fizično obračunavali ali npr. sovražno govorili, seveda pa vedno lahko najdemo nekoga, ki bo tako ali drugače izstopal. Politična kultura je odraz splošnih razmer v družbi. Bolj kot so te razmere zaostrene, bolj se to odraža na političnih odnosih med ljudmi. Nekdo je po naravi tak, da je provokativen, da je agresiven in je to njegov slog življenja. Nekdo drug pa bo to uporabil po presoji, da bo tako obnašanje učinkovito tudi v primeru, da nima kaj povedati.

V politiki je namreč ključna pozornost in velja, da če nihče ne ve zate, potem je tako kot, da te ni. Negativni dogodki v parlamentu ljudi pritegnejo, bolj kot kakršnakoli argumentirana razprava in tega se poslanci močno zavedajo. Škandal namreč pritegne veliko pozornost. Ljudje sčasoma pozabijo, kaj se je zgodilo, spomnijo pa se, da so poslanca videli in na tak način je še živ.

Z leti zbledi spomin na negativna dejanja, ki jih je nek poslanec storil v parlamentu, vendar si človek zaradi medijske pokritosti tovrstnih dogodkov zapomni ime, dejanja pa več ne (Intervju 2007).

Z ekscesom povezujemo tudi *ekscesni sociolekt*. S tem terminom označujemo način govorjenja in uporabo specifičnega načina jezika, katerega govorci »skušajo izstopiti iz prevladujočega družbenega razmerja sil in do njega zavzeti distanciran, brezbrizen ali kritičen odnos. Simbolna sredstva tega distanciranja tipično izražajo provokacijo ali *eksces*« (Skubic: 22).

5.2 SOVRAŽNI GOVOR

Najpogostejša pojavna oblika neprimerne vedenja oziroma ekscesnega vedenja slovenskih poslancev je sovražni govor ali t.i. *hate speech*²⁰. O sovražnem govoru govorimo takrat, ko gre za izražanje mnenj in idej, ki so po svoji naravi ksenofobične, diskriminatorne, rasistične in so naperjene predvsem zoper etične, verske, kulturne in druge vrste manjšin (Kovačič 2000: 676-677).

Razumevanje sovražnega govora kot sovražnega dejanja je osnova pri razumevanju nestrpnosti in sovražnosti, razumemo pa ga, ravno tako kot kriminalno dejanje, kot rasistični ali nacionalistični fizični napad. Sovražni govor ima moč ustvarjanja sovražnih mentalitet in drugih oblik sovražnosti. Vsebuje besede, katerih namen je poniževati, razčlovečiti, odvzeti dostojanstvo, postaviti v podrejen položaj in nekoga prikazati kot nečloveka, tretjerazredno, necivilizirano bitje (Leskovšek 2005: 43).

²⁰ Izraz sovražni govor (*hate speech*) prihaja iz anglo-saksonskega pravnega okolja, kjer ga je opredelil tisti del pravne teorije, ki se ukvarja s pravico do svobode izražanja v okviru, kot ga določa prvi amandma k ustavi Združenih držav Amerike.

Ker sovražni govor težko definiramo, ga opredeljujemo in še težje preiskujemo in kaznujemo, dobiva konotacijo enega »najmočnejših sredstev diskriminacije« (Leskovšek 2004: 13). Gre za zelo neraziskano področje, na kar nakazuje izredno skop izbor literature in malo znanstvenega interesa za proučevanje.

Glavni namen sovražnega govora je »razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, njegov namen pa je ponižati, prestrašiti, spodbuditi nasilje in druge akcije glede na rasne, etične, spolne, religiozne, nacionalne ter telesne izvore in značilnosti« (Walker 1994: 8).

»Gre za borbene besede ali besede, ki se uporabljajo kot orožje zoper nekoga. Usmerjene so neposredno na osebo, ustvarjajo sovražno ozračje, ki naj to osebo prestraši, njihov namen je izzvati nasilno reakcijo« (Smith v Kirk Whillock, Slavden 1995: 229).

Profesor na Fakulteti za družbene vede, dr. Tonči Kuzmanič meni, da je »sovražni govor posodobljeni rasizem, je novi, nekakšen kulturni rasizem v postmoderni preobleki, ki raso oziroma tiste nižje in manj vredne, ki jih je treba izkoreniniti, ne opredeljuje več ideološko in fiziološko po barvi kože, las ali obliki telesa pač pa kulturno – po jeziku običajih, navadah, prehrani, glasbi, itd. Pri sovražnem govoru ne gre zgolj za govor, pač pa predvsem za dejanja ali ščuvanje k nasilnim dejanjem« (Dnevnik 2006).

Kot je opozoril nekdanji varuh človekovih pravic, Matjaž Hanžek, na konferenci z naslovom Besede so dejanja, govor jih poganja, je sovražni govor odvisen od konteksta moči in težnje po prevladi in dodal, da politiki pogosto ne razumejo pomena izgovorjenih besed oz. učinkov, ki jih te lahko imajo. (STA 2006).

»Poslanec ima mandat ljudstva, da govori, četudi je to govorjenje po mnenju mnogih irelevantno, neumno, primitivno ali celo žaljivo. Seveda si o njem in njegovi stranki vsakdo misli – in pove – svoje ter temu primerno ravna na volitvah« (dr. Matej Makarovič, Delo: 2005), vendar pa sovražni govor ne v slovenskem »hramu demokracije« niti kje drugje ni opravičljiv–niti pod krinko njegove svobode.

Smisel svobodnega govora namreč ni v tem, da lahko ljudje rečejo, kar želijo, še posebej ne, če s tem podpihujejo sovraštvo ali diskriminacijo, razdor ali nestrpnost. Sovražni govor je v Evropi jasno in nedvoumno zavržen in nima legitimnosti in čeprav je sankcioniran, predstavlja svoboda govora eno najpomembnejših vrednot (Leskovšek 2005: 66).

V Sloveniji je neposredno in posredno reguliran v slovenski Ustavi in kazenski zakonodaji, vendar pa po mnenju prof. dr. Vlada Miheljaka (Intervju 2007) »pri nas sistem ne reagira na sovražni, ali negativno artikuliran politični govor. Ne da se s tem strinjamo, ampak tako pač je. Ni direktne politične obsodbe in zdi se, da pri nas poslanci govorijo popolnoma brez zavor.«

Ustava Republike Slovenije²¹ v 83. členu, ki opredeljuje poslansko imuniteto namreč določa, da »poslanec Državnega zbora ni kazensko odgovoren za mnenje ali glas, ki ga je izrekel na sejah državnega zbora ali njegovih delovnih teles« prav tako, isti člen opredeljuje, da »poslanec ne sme biti priprt niti se zoper njega, če se sklicuje na imuniteto, ne sme začeti kazenski postopek brez dovoljenja državnega zbora, razen če je bil zaloten pri kaznivem dejanju, za katerega je predpisana kazen zapora nad pet let.« Državni uslužbenci nosijo dolžnosti in odgovornosti pri izvrševanju pravice do svobode izražanja, do države, drugi posamezniki pa do demokratične družbe (Leskovšek 2005: 85). Vendar pa ne moremo mimo tega, da kljub temu, da je poslanec varovan z imuniteto, njegovo govorjenje ne sme biti označeno nič manj sovražno in zaradi tega ne bi smel biti v drugačnem postopku kot nekdo, zoper katerega, bi se za enako stvar sprožil pred kazenski postopek.

300.člen **Kazenskega zakonika Republike Slovenije**²² z naslovom: »Zbujanje sovraštva, razdora ali nestrpnosti, ki temelji na kršitvi načela enakosti« določa, da:

- Kdor izziva ali razpihuje narodnostno, rasno ali versko sovraštvo, razdor ali nestrpnost, ali širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršnokoli pomoč za rasistično dejavnost, ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava ali zagovarja genocid, se kaznuje z zapornom do dveh let.
- Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno s prisilo, grdim ravnanjem, ogrožanjem varnosti, s sramotitvijo narodnostnih, etničnih ali verskih simbolov, s poškodovanjem tujih stvari, z oskrunitvijo spomenikov, spominskih znamenj ali grobov, se storilec kaznuje z zapornom do petih let.

²¹ Ustava Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.

²² Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ur. L. RS št. 63/1994 (dopolnila: 23/1999, 60/1999, 40/2004, 37/2005).

- Material in predmeti, ki nosijo sporočila iz prvega odstavka tega člena, kot tudi pripomočki, namenjeni za njihovo izdelovanje, razmnoževanje in razpečevanje, se vzamejo ali njihova uporaba ustrezno onemogoči.

Ustava Republike Slovenije²³ v 63. členu z naslovom »prepoved spodbujanja k ne enakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni« določa, da je: »Protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni«.

Walker (v Salecel: 1994) navaja argumente za preganjanje sovražnega govora:

- sovražni govor ni le izražanje idej, temveč družbena akcija, ki lahko ogroža in ustrahuje tiste, proti katerim je usmerjen;
- sovražni govor ne zbuja le nelagodnih občutkov pri tistih, na katere je usmerjen, pač pa vpliva tudi na njihovo vsakdanje življenje in njihovo družbeno podobo;
- namen sovražnega govora je končanje razprave in ne njeno nadaljevanje;
- tako kot država brani svobodo govora, bi morala braniti tudi diskriminirane skupine, ki okušajo posledice sovražnega govora;
- sovražni govor ni le značilnost revnih, neizobraženih in depriviligiranih, pač pa pogosteje izobraženih ljudi, akademikov in tistih z družbeno močjo;
- sovražni govor je eden najpomembnejših generatorjev sovraštva, zato so zahteve po njegovem kaznovanju, zahteve za sprejemanje odgovornosti za izrečene besede in ne zahteve po politično korektnem govoru.

Sovražni govor je najbolj nevaren takrat, ko postane orodje za pridobivanje ali utrjevanje oblasti, najbolj nevaren je takrat, ko prihaja iz prostorov moči: parlamenta, vlade, političnih strank, univerze ali cerkve, saj so to prostori, ki urejajo vsakdanje življenje ter določajo pravice in možnosti ljudi. (Leskovšek 2005: 94)

»Žal se v slovenski politiki prepogosto kažeta razmeroma nizka politična kultura in neprijazno medsebojno komuniciranje. Besede o stvareh se praviloma sprevržejo v besede o ljudeh, o krivdi, ne-krivdi, prestižu, zaslugah, ne-zaslugah.

²³Ustava Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.

Na slovenskem političnem prizorišču je to kaj lahko predstavljati kot spor dveh ljudi. Je tudi precej nenaporno in zelo poenostavi stvari. Sicer pa ni nihče gospodar interpretacij. Z javno besedo je pač tako, da v trenutku, ko zapusti usta človeka, ni več njegova last« (Kučan v Nedeljski dnevnik 2001).

6. SVOBODA IZRAŽANJA

»Vsaka demokratična družba mora vzdrževati delikatno ravnovesje med svobodo govora in prepričevanjem verbalnega spodbujanja sovraštva« (dr. Matej Makarovič, Večer 2006).

Svoboda govora oziroma izražanja je ena izmed temeljnih človekovih pravic. Kot takšno jo določa cela vrsta mednarodnih instrumentov, ki urejajo področje človekovih pravic, na primer Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Evropska konvencija o človekovih pravicah. Svoboda izražanja pa je v večini demokratičnih držav tudi ustavno zagotovljena pravica.

J.S. Mill (1994) svobodo opredeljuje kot absolutno, ko gre za svobodo, ki zadeva posameznika samega, omejena pa je, ko posega v svobodo drugega.

V tem pogledu o svobodi ne moremo govoriti brez odgovornosti, kar opredeljuje tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah.

»Tvegano je raziskovati med visoko in nizko vrednotenim govorom. Takšne razlike niso ne načelne in ne praktične. Svoboda govora je predpogoj vsake akademske institucije« (Walker 1994: 136)

»Svoboda izražanja ne velja smo za sporočila in ideje, ki so v javnosti ugodno sprejete in veljajo za neškodljive ali vsaj nepomembne, ampak tudi za tiste, ki žalijo, vznemirjajo in presunejo; to namreč zahtevajo vrednote kot so pluralizem, strpnost in odprtost duha, brez katerih obstoj demokratične družbe ni mogoč« (ibid.: 693).

V Republiki Sloveniji je svoboda izražanja zagotovljena v **39. členu Ustave Republike Slovenije**, kjer je opredeljena kot »svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja«. ²⁴

²⁴ Ustava Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin²⁵

svobodo izražanja ureja v 10. členu in določa naslednje: »Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje.«

Drugi odstavek 10. člena opredeljuje omejitve, ki jih konvencija postavlja nasproti svobodi izražanja: »Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podvrženo obličnostnim pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali zločinov, za zavarovanje zdravja ali morale, za zavarovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva«.

Evropska komisija za človekove pravice in Evropsko sodišče za človekove

pravice, ki sta pristojna za reševanje pritožb posameznikov in držav o kršitvah pravic, ki so zagotovljene z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, sta to omejitve v svojih odločitvah razlagala tako, da imajo določeni posamezniki, še posebej če so v službi države (pripadniki oboroženih sil, državni uradniki) zaradi svojega posebnega položaja večje dolžnosti in odgovornosti. Po drugi strani pa sta dolžnosti in odgovornosti razlagali tudi kot osnovo za širšo svobodo izražanja določenih posameznikov, na primer novinarjev in politikov. Ti imajo dolžnosti in odgovornosti ne do države, ampak do demokratične družbe. V teh primerih je država bolj (in ne manj) omejena glede poseganja v posameznikovo svobodo izražanja. Sovražni govor v besedilu drugega odstavka 10. člena ni izrecno omenjen kot dovoljen namen, na temelju katerega bi država lahko posegla v posameznikovo pravico do svobode izražanja. Država bo morala zoper posameznike, ki izražajo sovražni govor, svoje delovanje posredno upravičiti na enem izmed namenov, ki jih predvideva drugi odstavek, lahko pa se bo sklicevala tudi na kombinacijo več namenov.

²⁵ Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Dostopno na: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/200393FD-EAD3-434F-BD4641BE147A18E9/0/SlovenianSlov%C3%A8ne.pdf>

Pri pritožbah v zvezi z varovanjem svobode izražanja po 10. členu konvencije, gre ponavadi za posameznike, ki so bili v posameznih državah v kazenskih postopkih obsojeni zaradi povezave z dejavnostmi nekaterih ekstremno desničarskih organizacij, katerih programski cilji vsebujejo na primer uvedbo totalitarnih nacističnih ali fašističnih sistemov (Kovačič 2000).

7. PRAVNA ODGOVORNOST

Poslovnik Državnega zbora (PoDZ-1)²⁶ predpisuje v poglavju »Vzdrževanje reda in miru« ukrepe za zagotavljanje razprave, ki je na dnevnem redu seje. Ukrepi so opredeljeni v členih 75-79 in določajo predvsem sankcije, ki lahko doletijo poslanca DZ RS, ki ne spoštuje reda in miru.

75. člen PoDZ-1 opredeljuje, da za red in mir na seji DZ RS skrbi predsedujoči (zanj so torej odgovorni predsednik in podpredsedniki DZ RS). Na seji ne sme nihče govoriti, dokler mu predsedujoči ne da besede, prav tako pa sme govornik govoriti le o vprašanju, ki je na dnevnem redu. Predsedujoči skrbi, da govornika nihče ne moti med govorom, v besedo pa mu lahko seže le predsedujoči, da ga opomni na red in mir.

76. člen PoDZ-1 opredeljuje ukrepe, ki jih za kršitve reda in miru lahko izreče predsedujoči seji. Poslancu, ki krši red in mir so lahko izrečeni opomin, odvzem besede ali pa odstranitev s seje ali dela seje.

77., 78. in 79. člen PoDZ-1 natančno opredeljujejo posamezne ukrepe, ki jih poslancu ob kršitvi reda in miru na seji lahko izreče predsedujoči seji.

77. člen PoDZ-1 obravnava *opomin*, ki se »lahko izreče poslancu ali drugemu udeležencu na seji, če govori, čeprav mu predsedujoči ni dal besede, če sega govorniku v besedo, če govori o vprašanju, ki ni na dnevnem redu ali če na kak drug način krši red na seji in določbe tega poslovnika«.

78. člen PoDZ-1 obravnava *odvzem besede*, ki se »lahko izreče poslancu ali drugemu udeležencu na seji, če s svojim govorom krši red na seji in določbe tega poslovnika, pa je bil neposredno pred tem že dvakrat opomnjen, naj spoštuje red in določbe tega poslovnika. Zoper odvzem besede poslanec lahko ugovarja. O ugovoru odloči državni zbor brez razprave in obrazložitve glasu«.

²⁶ Poslovnik Državnega zbora Republike Slovenije. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=99&docid=10&showdoc=1>

79. člen PoDZ-1 obravnava *odstranitev s seje ali dela seje*, ki se lahko izreče poslancu ali drugemu udeležencu na seji, če kljub dvakratnemu opominu ali odvzemu besede krši red na seji tako, da onemogoča delo DZ RS.

Ko je poslancu izrečen tak ukrep mora takoj zapustiti dvorano, odsotnost poslanca s seje med trajanjem tega ukrepa pa se šteje za neopravičeno odsotnost s seje. Poslanec, ki mu je bil izrečen tak ukrep lahko v treh dneh vloži ugovor na DZ RS, ki odloči o ugovoru na prvi naslednji seji brez razprave in obrazložitve glasu.

Poslovnik poslancem ne le omogoča, ampak nalaga, da vodijo in urejajo parlament tako, da je v njem vsem poslankam in poslancem zagotovljeno temeljno dostojanstvo.

S podatki o tem, kolikokrat so bil poslanci na sejah DZ RS zaradi kršitev reda in miru opomnjeni, jim je bila odvzeta beseda, ali so bili odstranjeni s seje ali dela seje Služba za odnose z javnostmi DZ RS ne razpolaga. Povedali pa so, da doslej še nihče izmed poslancev ni bil odstranjen s seje ali dela seje.

Poslanci se pri opravljanju svoje funkcije lahko sklicujejo tudi na imuniteto, ki jo opredeljujemo kot »pravno neodgovornost in pravno nedotakljivost poslancev za določena, najpogosteje kazniva, dejanja. Njen namen je omogočiti predstavniškemu telesu neodvisno in nemoteno delo ter zagotoviti možnosti za svobodno delovanje njegovih članov pri opravljanju funkcije, v katero so bili izvoljeni«.²⁷

Imuniteta omogoča pravno varnost in samostojnosti članov predstavniškega telesa pri opravljanju njihove funkcije, ne predstavlja pa osebne pravice ali privilegija posameznika, pač pa je v interesu njegove funkcije in parlamenta. »Imuniteta ni vzpostavljena zaradi interesov posameznika, temveč v javnem interesu, zato se opredeljuje kot institut javnega prava.«²⁸

²⁷ Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona, Državni zbor RS, 11.1.2006

²⁸ Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona, Državni zbor RS, 11.1.2006

Ustava Republike Slovenije (Ustava RS)²⁹ opredeljuje imuniteto poslancev DZ RS v 83. členu. Prvi odstavek tega člena določa, da poslanec DZ RS ni kazensko odgovoren za mnenje ali glas, ki ga je izrekel na sejah DZ RS ali njegovih delovnih teles, s čemer je ustava opredelila *materialno imuniteto, ki torej izključuje kazensko odgovornost poslanca*.

Antipol materialne imunitete je procesna imuniteta, ki bi jo najlažje definirali »kot možnost uvedbe ali nadaljevanja že začetega kazenskega postopka zoper poslanca« (Grad, Pogorelec 2003). Poklicna imuniteta pomeni, da poslanec ni kazensko odgovoren za dejanja, ki jih stori pri opravljanju svoje poslanske funkcije, nepoklicna pa, da je poslancu priznana imuniteta tudi glede kaznivih dejanj, ki jih je storil zunaj opravljanja svoje funkcije. Poklicna imuniteta je praviloma tudi materialna, nepoklicna pa procesna. Absolutna imuniteta varuje poslanca trajno, torej tudi po izteku njegovega poslanskega mandata, relativna pa le v času trajanja njegovega mandata, če mu jo prizna parlament (Grad, Pogorelec 2003).

Imuniteta je določena glede na vrsto oziroma obseg odgovornosti in vrsto kaznivega dejanja ter glede na njeno funkcionalno, prostorsko in časovno dimenzijo. V nadaljevanju predstavljamo njene značilnosti:³⁰

- imuniteta ne izključuje vsakršne odgovornosti poslanca za izrečeno mnenje ali glas, temveč le kazensko odgovornost;
- imuniteta ne zajema vseh kaznivih dejanj, temveč le tista, ki jih lahko izvrši poslanec z izražanjem svojega mnenja ali glasu;
- kazenska odgovornost za mnenje ali glas je izključena samo v primeru, če ga je poslanec izrekel na sejah DZ RS ali njegovih delovnih teles, ne pa tudi drugje;
- imuniteta je samo poklicna, kar pomeni, da izključuje odgovornost poslanca za dejanje, ki ga stori neposredno pri opravljanju svoje funkcije;
- glede na časovno veljavnost je imuniteta absolutna, ker varuje poslanca tako v času opravljanja njegove funkcije oziroma mandata kot tudi po njenem prenehanju;

²⁹ Ustava Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.

³⁰ Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona, DZ RS.

- imuniteta ni odvisna od soglasja DZ RS in njej se poslanec tudi ne more odreči, saj deluje neodvisno od njegove volje.

Bistvo vsakega parlamentarnega dela je svobodna razprava in odločanje v parlamentu, kar je pogojeno s možnostjo vsakega poslanca, da brez strahu pred kazensko ali drugo pravno odgovornostjo izraža svoja mnenja, poglede in stališča. Materialno imuniteto zato pogosto označujemo kar s svobodo govora, ki poslancu omogoča, da lahko svobodno in neovirano nastopa v parlamentu, govori, kritizira delo vlade in drugih državnih organov, izraža svoja mnenja in glasuje, ne da bi bil za to kazensko ali kako drugače kaznovan.³¹

Drugi odstavek 83. člena ustave določa, da poslanec ne sme biti priprt niti se zoper njega, če se sklicuje na imuniteto, ne sme začeti kazenski postopek brez dovoljenja DZ RS, razen če je bil zaloten pri kaznivem dejanju, za katero je predpisana kazen zapora nad pet let.

Tretji odstavek tega člena predpisuje, da lahko DZ RS prizna imuniteto poslancu, ki se nanjo ni skliceval ali ki je bil zaloten pri kaznivem dejanju iz drugega odstavka. V teh dveh odstavkih je opredeljena procesna imuniteta, ki ima naslednje značilnosti:

- imuniteta ne izključuje kazenske odgovornosti poslanca, temveč pod določenimi pogoji varuje poslanca pred priporom (ne pa vsakršnim odvzemom svobode) in kazenskim postopkom (ne pa tudi pred prekrški, civilnimi delikti, disciplinskimi postopki ipd.);
- imuniteta je poklicna in nepoklicna, kar pomeni, da ni vezana samo na opravljanje poslanske funkcije, temveč se razteza tudi na dejanja zunaj te funkcije;
- o priznanju imunitete, na katero se je poslanec skliceval, odloča DZ RS;
- tej imuniteti se lahko poslanec odreče oziroma se nanjo ne sklicuje, vendar mu jo lahko DZ RS naknadno prizna;
- DZ RS lahko naknadno prizna imuniteto tudi za flagrantne delikte;

³¹ Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona, Državni zbor RS, 11.1.2006.

- imuniteta ni absolutna, temveč relativna, ker varuje poslanca le toliko časa, dokler traja njegov mandat v DZ RS, pa še to pod pogojem, da se je nanjo skliceval oziroma, da mu jo je DZ RS priznal.

Vse od uveljavitve slovenske ustave, leta 1991, je ustavna ureditev imunitete poslancev DZ RS predmet širše obravnave. Spremembe instituta poslanske imunitete so bile predlagane že kmalu po sprejemu slovenske ustave, nanašale pa so se predvsem na zakonsko in poslovniško ureditev poslanske imunitete, kasneje pa so bili priča tudi pobudam po spremembi ustave. Prvo pobudo za spremembo ustave je podal Državni svet že leta 1994, drugi predlog pa je skupina poslancev vložila leta 2001. Ob nespremenjeni ustavni določbi je postopek procesne imunitete nekoliko bolj restriktivno uredil nov Poslovnik DZ RS iz leta 2002, konec leta 2004 in v začetku leta 2005 pa so bili vloženi trije predlogi za spremembo 83. člena ustave.

Po umiku enega izmed njih sta v ustavno revizijskem postopku ostala dva predloga; prvi, ki predvideva odpravo procesne imunitete (t.i. Potrčev predlog) in drugi, ki predvideva odpravo celotnega instituta poslanske imunitete (t.i. Grimsov predlog). Ne prvi, drugi, kot tudi kompromisni predlog ni bil sprejet.

8. RAZISKAVA MED SLOVENSKIMI POSLANCI³²

V raziskavo smo vključili vse vodje poslanskih skupin v DZ RS, razen predstavnikov italijanske (Roberto Battelli) in madžarske (Maria Pozsonec) narodne skupnosti, ki se na vprašalnik, kljub mnogim prošnjam, nista odzvala. V raziskavi so sodelovali:

- **Zmago Jelinčič-Plemeniti**, vodja Poslanske skupine Slovenske nacionalne stranke (PS SNS)
- **Jožef Školč**, vodja Poslanske skupine Poslanskega kluba Liberalne demokracije Slovenije (PS PK LDS)
- **Jožef Horvat**, vodja Poslanske skupine Nove Slovenije (PS NSi)
- **Jože Tanko**, vodja Poslanske skupine Slovenske demokratske stranke (PS SDS)
- **Jakob Presečnik**, vodja Poslanske skupine Slovenske ljudske stranke (PS SLS)
- **Franc Žnidaršič**, vodja Poslanske skupine Demokratične stranke upokojencev (PS DeSus)
- **Miran Potrč**, vodja Poslanske skupine Socialnih demokratov (PS SD)
- **Matej Lahovnik**, vodja Poslanske skupine Nepovezanih poslancev (PS NP)

Vodjem poslanskih skupin smo zastavili enajst vprašanj, s pomočjo katerih bomo poizkusili odgovoriti na vprašanje, kaj vpliva oziroma pogojuje njihovo vedenje, kakšna merila uporabljajo pri oblikovanju njihovega političnega imidža, kako si postavljajo meje ravnanja, ali je njihovo vedenje v parlamentu premišljeno, kaj menijo o ekscesih v parlamentu in kakšna je po njihovem mnenju stopnja politične kulture na slovenskem.

So vaši politični nastopi rezultat vašega političnega imidža, vaše osebnosti ali trenutnega odzivanja na določeno situacijo? Kaj jih pogojuje?

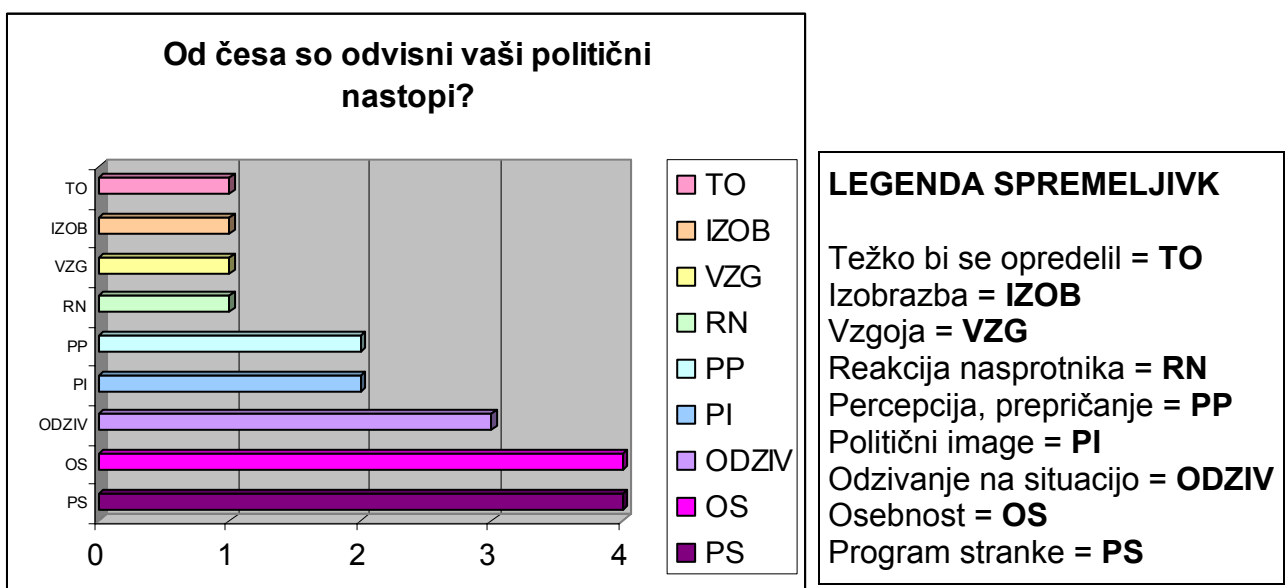
³² PRILOGA A: Anketni vprašalnik vodjem poslanskih skupin, 21.3. 2007.

Pri zgornjem vprašanju so vodje poslanskih skupin pri svojih odgovorih praviloma kombinirali več spremeljivk.

Največ vprašanih (4) meni, da so njegovi politični nastopi odraz sledenja političnemu programu stranke, ki ji pripadajo, koalicijskim in drugim dogovorom (spremeljivka PS) in njihove osebnosti (spremeljivka OS).

Vsak poslanec je pri svojem delu neodvisen in tako politično mnenje najpogosteje nastane kot posledica lastnega prepričanja ali trenutnega občutka, vendar praviloma ne nasprotuje osnovnim načelom in stališčem stranke. Trije vodje poslanskih skupin menijo, da so njihovi nastopi v DZ RS med drugim odvisni od odzivanja na dogajanja na političnem prizorišču (spremeljivka ODZIV), dva sta se opredelila, da je njuno ravnanje odvisno tudi od političnega imidža (spremeljivka PI) ter lastne politične percepcije oziroma prepričanja (spremeljivka PP). Vodja ene izmed poslanskih skupin je enega izmed določiteljev njegovega vedenja v parlamentu omenil kot posledico odziva oziroma reakcije na razpravo predhodnega razpravljavca (spremeljivka RN) ali zgolj govor kot npr. lastno stališče do neke politične vsebine. Enako število odgovorov (1) sta dobili spremeljivki IZOGIB in VZG, kar pomeni, da po mnenju vodij poslanskih skupin izobrazba in vzgoja v najmanjši meri določata vedenjsko kulturo v parlamentu. Za odgovor težko bi se opredelil (spremeljivka TO) se je v kombinaciji odgovorov odločil samo eden izmed vprašanih.

SLIKA 8.1.: »Od česa so odvisni vaši politični nastopi?« (n=8)

So vaši nastopi in posledično dejanja v parlamentu rezultat vnaprej premišljene politične strategije?

Če je dana možnost, so nastopi in posledično dejanja vodij poslanskih skupin rezultat vnaprej premišljene politične strategije, ko pa ta možnost ne obstaja in se morajo odzivati na trenutna aktualna dogajanja, pa njihove reakcije niso strategične, pač pa so zaradi časovne omejenosti in majhne možnosti predpriprave, plod trenutne reakcije. Za ta odgovor so se odločili štiri (4) vodje poslanskih skupin (SNS, NSi, SD, NP), ostali štiri (4) vodje (LDS, SDS, SLS, Desus) pa so se odločili za drugačen odgovor, vendar razen enega izmed njih (LDS), nihče ni zanikal, da ne bi bila njegova dejanja in nastopi v parlamentu rezultat vnaprej premišljene politične strategije. Zmago Jelinčič-Plemeniti je odgovoril, da so njegovi nastopi in posledično dejanja v parlamentu zagotovo rezultat vnaprej premišljene politične strategije, Matej Lahovnik meni, da je skoraj vse, kar se dogaja v parlamentu, mogoče vnaprej predvideti, zato smo njegov odgovor smatrali kot pritrdilen. Nastopi in dejanja Jožefa Horvata v parlamentu so rezultat vnaprej premišljene politične strategije, če je dana možnost, vendar pa pravi, da je velikokrat situacija takšna, da ni časa za izdelavo strategije in je treba reagirati trenutno. Podobno mnenje delita Miran Potrč in Jakob Presečnik.

Jožef Školč je prepričan, da programsko izhodišče opredeljuje tvoje stališče in da vedno vsega ni mogoče načrtovati; Jože Tanko, da so njegovi nastopi rezultat konkretnih lastnosti, pogojeni z dobro pripravo na razprave; Franc Žnidaršič, da so usmerjeni v spoštovanje Koalicijske pogodbe in so obarvani tudi s pogledi in programom stranke v tistem delu, ko gre za najširši javni interes.

TABELA 8.1: »So vaši nastopi in posledično dejanja v parlamentu rezultat vnaprej premišljene politične strategije?« (n=8)

VODJA POSLANSKE SKUPINE	PRAVILOMA DA	NE	DRUGO
Horvat Jožef	1		
Jelinčič-Plemeniti Zmago	1		
Lahovnik Matej	1		
Potrč Miran	1		
Presečnik Jakob			1
Školč Jožef			1
Tanko Jože			1
Žnidaršič Franc			1
SKUPAJ	4	0	4

Kakšna merila uporabljate pri oblikovanju vašega političnega imidža?

Vodje poslanskih skupin pri oblikovanju svojega političnega imidža uporabljajo različna merila, med katerimi izstopajo:

- **Jožef Horvat:** verodostojnost, načelnost, nenapadalnost, spravni govor, brez nizkih udarcev in moč argumentov.
- **Jože Tanko:** realizacija obljub svojim volivcem.
- **Jakob Presečnik:** transparentnost, pravičnost, osebne vrednote in prepričanja.
- **Miran Potrč:** tehtnost, jasnost, odločnost in dostojnost v izbiri besed.
- **Matej Lahovnik:** verodostojnost, odgovornost, strpnost, načelnost, zmernost in nekonfliktnost.
- **Zmago Jelinčič-Plemeniti:** različna merila.
- **Franc Žnidaršič:** nobenih meril kot takih.
- **Jožef Školč:** o tem ni razmišljal.

Kaj vas pri vašem vedenju v parlamentu omejuje?

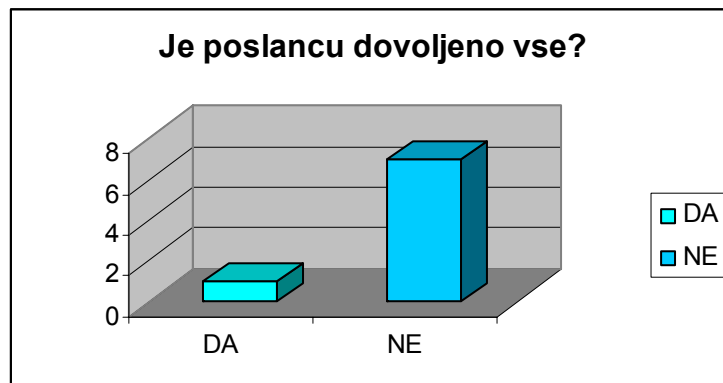
Na zgoraj zastavljeno vprašanje so tri (3) vodje poslanskih skupin odgovorili, da jih pri njihovem delovanju v Državnem zboru Republike Slovenije ne omejuje nič bistvenega. Jožef Horvat je odgovoril, da ga nič ne omejuje, morda le bojazen, da bi njegova razprava neupravičeno sprožila plaz reakcij z nizkotnim besednjakom. Franc Žnidaršič je prepričan, da ni kakšnega posebnega omejevanja pri vedenju kogar koli v parlamentu. Miran Potrč pa je podobnega mnenja in pravi, da ga ne omejuje nič bistvenega, saj se v danih okoliščinah poskuša znajti in uveljaviti.

Zmaga Jelinčiča-Plemenitega omejujeta volja in izbira volivcev, Jožefa Školča Deset božjih zapovedi, Jožeta Tanko Etični kodeks stranke SDS, Jakoba Presečnika njegova osebna načela. Mateja Lahovnika omejujejo zakoni, ki veljajo za vse državljane in posebni predpisi, ki veljajo za poslance. Meni, da bo za vedenje poslancev bolj kot pravne norme pomembni splošna družbena etika in osebna integriteta.

Je poslancu dovoljeno vse?

Na vprašanje Ali je poslancu dovoljeno vse? je samo eden izmed vprašanih odgovoril pritrdilno (Zmago Jelinčič-Plemeniti), medtem, ko so se vsi ostali vodje poslanskih skupin strinjali, da poslancu pri opravljanju njegove funkcije nikakor ni dovoljeno vse.

SLIKA 8.2: »Je poslancu dovoljeno vse?« (n=8)

Zmago Jelinčič-Plemeniti, ki se je edini opredelil za odgovor DA meni, da glede na to, da je namen parlamenta prenos debate, tudi ognjevite, s ceste v demokratično ustanovo, je poslancu dovoljeno vse.

Kaj menite o medsebojnih verbalnih in fizičnih obračunavanjih (eksczesnih dejanjih poslancev), ki smo jim pogosto priča v parlamentu?

Večina vprašanih vodij poslanskih skupin medsebojna verbalna in fizična obračunavanja oziroma t.i. eksczesna dejanja v slovenskem parlamentu zavrača. Jožef Školč meni, da je fizično obračunavanje v vsakem primeru nedopustno, verbalno pa je na nek način celo sestavni del razprav. Seveda pa ta ne sme prestopiti meje, ko da bi postalo žaljivo. Franc Žnidaršič eksczesna dejanja in žalitve ter lažnive obdolžitve in insinuacije absolutno zavrača. Za Mirana Potrča je parlament resna institucija, ne cirkus, pri čemer dodaja, da naj bodo verbalna in fizična obračunavanja izjema, kadar res "popustijo živci" ali gre za nenadzorovane "strasti". Matej Lahovnik je prepričan, da tovrstni delikti niso dopustni, da kažejo žalostno sliko o tistih, ki na tak način komunicirajo z drugimi.

Meni, da gre pri takih ljudeh med drugim tudi za nizko raven samo-spoštovanja in da za takšna vedenja preprosto ni opravičila, še posebej pri poslancih in drugih javnih osebnostih.

Za Jakoba Presečnika nekatera dejanja niso primerna. Obsojala jih je tako večina poslancev, ne glede na politično prepričanje ali strankarsko pripadnost, kot tudi širša slovenska javnost, Jože Tanko pa je prepričan, da tovrstna dejanja prej ali slej obsodijo tudi volivci, vendar je potrebno upoštevati, da je jezik orodje poslancev.

Zmago Jelinčič-Plemeniti na vprašanje eksplicitno ni odgovoril, poudaril je le, da v slovenskem parlamentu pretepev še ni, podobno je odgovoril Jožef Horvat, ki je poudaril, da fizičnih obračunavanj v tem mandatu ni bilo in da so verbalni delikti velikokrat »zaradi kamere«.

Ste že kdaj kakšnega vašega poslanskega kolega namenoma očrnili? Zakaj?

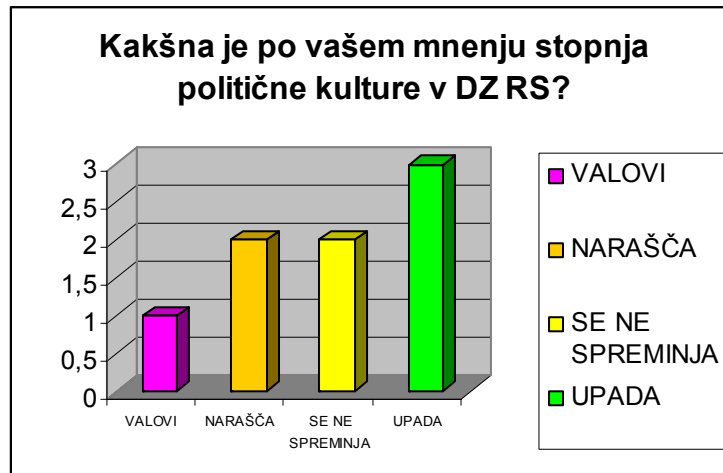
Večina vprašanih vodij poslanskih skupin nameroma še ni očrnila koga izmed svojih poslanskih kolegov. Jožef Horvat je prepričan, da ne, Jože Tanko se ne spomni, da bi kdajkoli namenoma očrnil svojega kolega, Jakob Presečnik in Matej Lahovnik namenoma nista očrnila nikogar, Franc Žnidaršič ne verjame, da bi do sedaj kogar koli od kolegov poslancev očrnil (z neresnično navedbo) ali užalil, Miran Potrč pa pravi, da nikoli in upa, da celo nenamerno ne, saj je njegov politični stil uveljavljanje stališč z argumenti, zato ne potrebujemo žalitev, obrekovanj in neresnic.

Jožef Školč je prepričan, da nikogar ni mogoče očrniti, če ne da sam razlogov za to,

Menite, da raven politične kulture v slovenskem parlamentu narašča ali upada? Zakaj?

Mnenja vodij poslanskih skupin glede stopnje politične kulture v slovenskem parlamentu so izredno deljena, vendar največ vodij poslanskih skupin (3) meni, da stopnja politične kulture v slovenskem parlamentu upada (Jožef Školč, Franc Žnidaršič, Matej Lahovnik). Vodji poslanske skupine NSi in SDS, Jožef Horvat in Jože Tanko sta prepričana, da stopnja politične kulture pri nas narašča (Jožef Horvat, Jože Tanko), eden (Zmago Jelinčič-Plemeniti), da valovi in dva (Jakob Presečnik, Miran Potrč), da se ne spreminja.

SLIKA 8.3.: »Kakšna je po vašem mnenju stopnja politične kulture v DZ RS?« (n=8)

Jožef Školč, ki meni, da stopnja politične kulture v slovenskem parlamentu upada, vidi za to več razlogov: »Eden je ta, da se posamezniki praviloma skrivajo za mnenji politične stranke in ne zastopajo osebnega stališča, drugi pa je, da pri nas politične elite še niso izoblikovane«. Franc Žnidaršič razloge za upadanje politične kulture »vidi po tem, da nekateri poslanci namesto argumentov za svoje (slabe) odločitve, vedno znova uporabljajo diskreditacijo nasprotnikov takih odločitev in še to z za lase privlečenimi obtožbami (in celo žalitvami)«. Matej Lahovnik težko daje pavšalne in splošne ocene in opozarja na definicijo pojma politična kultura. »Če s pojmom razumemo vedenje politikov in kakovost političnih razprav ter odprtost in strpnost političnega prostora, moram, žal, ugotoviti, da se politična kultura v zadnjih letih niža. Vladno poseganje v neodvisnost medijev, le navidezno, ne pa tudi zares partnersko sodelovanje s civilno družbo in nižanje ravni političnega diskurza (legitimizacija sovražnega govora, nacionalistične, ksenofobne in homofobne izjave nekaterih politikov itd.) so pomemben dejavnik tega pojava«.

Jožef Horvat, ki meni, da narašča, je prepričan, da se »parlamentarci zavedamo, da je verjetno malo državljanov, ki uživajo ob nizkotnih in populističnih razpravah in kreganjih v parlamentu«. Po mnenju Jožeta Tanka se politična kultura v Sloveniji krepi in izboljšuje in dodaja, da so volitve v Državni zbor na štiri leta, kar pomeni, da si bo priborilo mandat precej svežih poslancev, ki se bodo morali v veliki meri še naučiti kulturnega političnega komuniciranja. Jakob Presečnik in Miran Potrč sta prepričana, da se raven politične kulture v DZ RS bistveno ne spreminja.

Jakob Presečnik odgovarja, da je njena stopnja najbolj odvisna od posameznih poslancev in dodaja, da več kot je poslancev, ki nimajo občutka za primerno obnašanje za govornico Državnega zbora, nižja je kultura v parlamentu in obratno. Miran Potrč pa je prepričan, da v kolikor gre za "nekorektno" obnašanje, gre bolj za zavestno povzročanje sporov, zavestne žalitve, netočne in nepreverjene navedbe ipd.

Po mnenju Zmaga Jelinčiča-Plemenitega pa stopnja politične kulture v slovenskem parlamentu sinusoidno valovi.

8.1 IZSLEDKI RAZISKAVE

Iz prikazane raziskave lahko ugotovimo, da so mnenja vodij poslanskih skupin glede stopnje politične kulture v slovenskem parlamentu izredno deljena, vendar pa jih največ meni, da stopnja politične kulture v slovenskem parlamentu upada. Razlage za to vidijo v pogostem slabem vedenju nekaterih politikov, nizki kakovosti političnih razprav, skrivanji posameznikov za mnjenji politične stranke in še ne izoblikovanih političnih elitah.

Večina je ostro obsodila t.i. ekscesna dejanja v slovenskem parlamentu in zavrnila trditev, da je poslancu dovoljeno vse. Ugotavljamo, da je stopnja zavedanja o primernosti kulturnega vedenja med vodjami poslanskih skupin v slovenskem parlamentu visoka, saj skoraj vsi vodje podpirajo spoštljiv odnos do svojih poslanskih kolegov, lahko celo rečemo, da je zanje značilna visoka stopnja politične kulturnosti.

Kljub temu, da osebnostna narava človeka včasih preseneti, menimo, da je znotraj vsake demokratične politične kulture kakršnakoli oblika demonstracije grobosti nesprejemljiva (Intervju 2007). Tako stališče so podprli večinoma vsi vodje poslanskih skupin, kar kaže na visoko stopnjo zavedanja pomembnosti politične kulturnosti.

Vodje poslanskih skupin so tisti, ki imajo vsaj minimalno moč, da vplivajo na svoje poslanke kolege, kljub temu, da je vsak izmed njih individuum, ki reagira po svojih lastnih vzgibih ter moralnih in etičnih prepričanjih.

Skupinske identifikacije imajo lahko na posameznikovo delovanje in izražanje različne učinke.

Na določenih področjih njegovega delovanja ga lahko omejujejo, utesnjujejo ali obvezujejo, spet drugje pa mu odpirajo nove možnosti, ki jih sam ne bi mogel realizirati. Vsaka skupina je celota, ki je vedno več kot le vsota njenih članov. Procesi oblikovanja, ohranjanja in spreminjanja osebne in družbene identitete segajo od strmljenj k poenotenju, integraciji in harmonizaciji do prizadevanj za diferenciacijo, afirmacijo in singularizacijo (Kovačev 2004: 207-209).

»Čeprav na oblikovanje vrednot vplivata učenje in vzgoja, si posamezniki navadno te vrednote prilastijo in jih ponotranijo, sprejmejo za svoje. Neredki so primeri, ko se posameznik identificira z določenimi vrednotami, ki jih doživlja kot najgloblje osebne cilje in težnje /.../« (Musek 1994: 41).

»Pripadnost določeni skupini ima odločilen vpliv na posameznikovo osebnost« (Kovačev 2004: 207). V procesu socializacije se razvije t.i. socialna mentaliteta, ki vključuje vse tiste psihične lastnosti, ki so skupne vsem ali večini članov določene skupine in povratno deluje na skupinsko dinamiko (Kovačev 2004: 207).

To torej pomeni, da lahko tudi vodje na primer s svojim zgledom, pozitivno vplivajo na skupinsko dinamiko v svoji poslanski skupini, jo nadgrajujejo ali pa jo s svojo avtoriteto spodnašajo.

Ko smo vodje poslanskih skupin vprašali, ali so že kdaj namenoma očrnili koga izmed svojih poslanskih kolegov, jih je večina odgovorila, da ne, kar kaže na njihovo etično in moralno resnost ter odgovornost do politične omike, ki je potrebna za dobro politično prihodnost. Za pritrdilen odgovor se je odločil le eden izmed vprašanih, Zmago Jelinčič-Plemeniti, ki je na anketno vprašanje Ali ste že kdaj koga namenoma očrnili odgovoril: »Že. Zakaj pa ne?« Tak odgovor kaže na žalostno podobo osebnostne kulture posameznika.

Dejstvo, da nekdo nekoga namerno očrni, je nemoralno, nemoralna dejanja pa vdirajo v politiko skozi tiste posameznike, ki so začetniški izpit opravili s predstavo, da etična drža v politiki ni mogoča in da je v politiki treba izkoristiti položaj za utrjevanje zgolj lastnega položaja z vsemi sredstvi (Lukšič 2006: 27).

Politični nastopi vodij poslanskih skupin so praviloma rezultat sledenja političnemu programu stranke, ki ji pripadajo, koalicijskim in drugim dogovorom in njihove osebnosti, kar predstavlja njihov življenjski »kompas« in kažipot, po katerem v največji meri uravnavajo svoje vedenje in delovanje v DZ RS.

Če je dana možnost, so njihovi nastopi in posledično dejanja rezultat vnaprej premišljene politične strategije, ko pa ta možnost ne obstaja in se morajo odzivati na trenutna aktualna dogajanja, pa njihove reakcije niso strategične, pač pa so zaradi časovne omejenosti in majhne možnosti predhodne priprave, plod trenutne reakcije – ta pa je lahko agresivna ali ne.

Tu je potrebno razločiti, ali je to del politične strategije, poza, za katero predvidevaš, da ti bo koristila, je tisto, kar misliš, da moraš v parlamentu početi. Nekdo je po naravi tak, da je provokativen, da je agresiven in je to njegov politični slog, nekdo drug pa lahko to uporablja, ker presodi, da bo to učinkovito, ker, razen izstopanja, morda nima nič drugega pametnega za povedati.

»Poslanci so del skupine, ki podpira skupna stališča in tu se prepletajo tako osebni kot situacijski dejavniki« (Intervju 2007). Kadar so za posameznika situacijski dejavniki ekstremno negativni, reagira agresivno, lahko verbalno ali fizično, ta agresivnost pa je lahko plod različnih dejavnikov (človekove narave, političnega imidža, politične strategije, itd.). Vsekakor pa je šele »bake stage« tisti, ki ponavadi razkrije posameznikovo pravo osebnost.

Po Miheljaku (Intervju 2007) ekstremna situacija ne določa v celoti posameznikovega ravnanja, prav tako ne le osebnost, vse se prepleta.

Kljub vsemu pa je v demokraciji moralna vrednota poštenost, ne manipulacija. Volitve kot konstituens demokracije morajo biti med drugim tudi poštene in velja, da bi moral politik, ki ni pošten, ki manipulira z ljudmi, odstopiti (Lukšič v Rus 1997: 204).

9. ZAKLJUČEK

V diplomskem delu smo želeli ugotoviti, kakšna je politična (ne)kultura v slovenskem parlamentu. Preverjali smo politično maniro in se spraševali o povezanosti nekulturnega vedenja in t.i. ekscesnih dejanj poslancev. S pomočjo anketnega vprašalnika, na katerega so odgovarjali vodje poslanskih skupin, smo poizkusili odgovoriti na vprašanje, kakšna je stopnja kulturnega obnašanja oziroma tovrstnega zavedanja med vodjami poslanskih skupin. Zanimalo nas je, kaj vpliva na vedenje poslancev, kakšna je na tem področju vloga zakonodaje, kaj vodi ljudi v ekscesno oziroma neprimerno vedenje in ali drži trditev, da so tovrstna dejanja mnogokrat preiščena vnaprej.

Politična kultura je vedno odraz splošnih razmer v družbi. Velja, da bolj kot imajo posamezne skupnosti razvito politično zavest, višja je stopnja njihove politične kulture in bolj je usmerjena v generiranje, usmerjanje energij posameznikov k doseganju skupnega dobra. Skozi raziskavo smo ugotovili, da imajo na splošno vodje poslanskih skupin visoko razvito politično zavest in odgovornost do politične manire, vendar pa jih večina meni, da stopnja politične kulture v slovenskem parlamentu upada. Janez Stanovnik (v Grah 2004: 6) je prepričan, da je pomanjkanje politične kulture pri nas znak, da demokracija še ne deluje. Politična kultura je v Sloveniji v prehodnem obdobju, ki so ga sprožili procesi dezintegracije in zatona političnih sistemov socialistične demokracije v vzhodni Evropi in še vedno vsebuje obilo primesi komperativnih in nasilniških vzorcev reševanja konfliktov.

Negativni dogodki v parlamentu ljudi pritegnejo bolj kot kakršnakoli argumentirana razprava in tega se poslanci močno zavedajo. Kljub temu, da vodje poslanskih skupin poudarjajo, da svoja dejanja in reakcije v veliki meri premislijo vnaprej pa je včasih njihovo vedenje, kot pri vseh ljudeh, situacijsko, nepremišljeno, nekontrolirano in zato včasih tudi ekscesno.

Velja, da bolj kot so razmere v politični skupnosti zaostrene, bolj se to odraža na političnih odnosih med ljudmi in negativno vpliva na politično kulturo in klimo. Slovenije ne moremo uvrstiti med države z visokim nivojem nenasilja in strpnosti, politična klima pa je tista, ki določa kvaliteto političnih odnosov, ki so glede na posameznikov politični stil, politične orientacije in druge dejavnike bolj ali manj družbeno sprejemljivi.

Vsako družbeno odklonsko, ali boljše, ekscesno dejanje, je označeno kot nekulturno. V širši javnosti je ponavadi obsojeno, kar najpogosteje opredeljujemo kot najstrožjo kazen, ki pa velikokrat ne zadostuje, če tovrstna dejanja ne obsodimo tudi pravno-formalno.

Sprejetje zakonodaje nima nujno učinka čudežnega zdravila za družbeno nestrpnost, vendar menimo, da prepovedi in kazni opominjajo člane družbe, kaj je prav in kaj ni.

Kažejo jim meje obnašanja, ki so v slovenskem parlamentu večkrat prestopljene, saj so norme na področju etike, morale, vedenjske kulture in politične manire preveč ohlapne, poslanci pa so preko imunitete vse preveč zaščiteni. Vsakršno sovražno, nekorektno, lažnivo govorjenje ali diskreditiranje nasprotnika je namreč nedopustno in ga je potrebno sankcionirati. V izogib tega bo potrebna prava mera omejitev, obveznosti in obligacij posameznika do sistema, ki jo bodo morali postaviti pravi tisti o katerih teče beseda. Izkušnje nekaterih držav kažejo, da je dokument, ki lahko uravnava politično maniro etični kodeks, a o njegovem sprejetju bodo, kot že nekajkrat doslej, odločali politiki, ki imajo možnost, da vplivajo na ustroj političnega delovanja in razvoj posledično višje ravni politične kulture. Ta bo lahko v prihodnje še vedno vsebovala obilo primesi komperativnih in nasilniških vzorcev reševanja konfliktov ali pa se bo temu uspešno ognila.

Izjave vodij poslanskih skupin temu pritrjujejo, medtem, ko včasih neprimerno vedenje nekaterih poslancev to ruši. Ekscesi so odvisni od konteksta moči in težnje po prevladi. Nekateri posamezniki merijo stopnjo svoje moči s tistimi, ki so nižje od njih in se jih trudijo s svojim ravnanjem tam tudi obdržati. Pogosto se ne zavedamo, kakšne učinke imajo lahko takšna dejanja na posameznika. Za nekatere je to »show«, za druge poza, za tretje del političnega imidža, za četrte morda nekontrolirani izbruh jeze, za pete kaj drugega. Dokler se sami ne bomo vedli kulturno, tega ne moramo pričakovati od naših političnih zastopnikov, vendar pa se bomo morali najprej potruditi najti razloge za takšne ali drugačne drugačnosti ljudi okrog nas in si dovoliti manj izrekanja slepih kritik in obsojanj, da bomo lahko ob malenkosti medsebojne tolerance vsi skupaj lažje komunicirali in se sprejeli. To ne pomeni, da so poslanski ali kateri drugi ekscesi dopustni. Nikakor.

Ne smemo ostati ravnodušni in nevtralni do pojavov, ki nas obdajajo in vsak izmed nas ima možnost, da na prihodnjih volitvah »sankcionira« poslanca, ki uporablja tovrsten politični stil. Vsi smo namreč graditelji vedenjske kulture.

Odvisna je od vseh nas in je z vsemi našimi zavednimi ali nezavednimi sporočili del sporazumevanja med ljudmi in temelj naše splošne kulturnosti.

10. LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Adam, Frane (1992): *Politika kot poklic*. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Almond, Gabriel (1980): *The Civic Culture Revisted*. Boston: Lite, Brown & Comp.

Alatri, Paolo (1980): *Oris zgodovine moderne politične misli*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Arendt, Hannah (2003): *Resnica in laž v politiki*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.

Boff, Leonardo (1986): *Cerkev: Karizma in moč*. Maribor: Obzorja.

Brezovšek, Marjan (1995): Fragmenti o strpnosti kot političnem kultiviranju človeka. *Teorija in praksa* 32(1-2), 96-104.

Brezovšek, Marjan (1997): Upravna kultura v Sloveniji. *Politološki dnevi – zbornik referatov, Portorož*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.

Brezovšek, Marjan (1991): Sodobna politična kultura. *Teorija in praksa* 28 (12), 1557–1560.

Franc, Grad, Janez Pogorelec (2003): *Državna ureditev*. Ministrstvo za notranje zadeve, Dopolnjeno gradivo za udeležence seminarja.

Halliday, M.A.K. (1978): *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.

Hribar, Spomenka (1991): Preteklost v parlamentu. *Teorija in praksa* 28 (3/4), 326 – 328.

Južnič, Stane (1989): *Politična kultura*. Maribor: Založba Obzorja.

Južnič, Stane (1994): Kultura v politiki in politika v kulturi. *Teorija in praksa* 31 (1/2), 33-47.

Kovačič, B. (2000): Problematika sovražnega govora v odločbah nadzornih organov evropske Konvencije o človekovih pravicah. *Pravnik*, 55 (9-0), 676-695.

Kirk, Willock R., Slayden D. (1995): *Hate speech*. London, New Delhi: Thousand Oakes, Sage Publications.

Kolenc, Janez (2002): *Politična kultura na prehodu v demokracijo* (Primer Slovenije). Založba Ljubljana.

Kneževič, Ana, Nuša (2001): *Oljka: o sporazumevanju in obnašanju tudi tako govorimo*. Radovljica: Didakta.

Kovačev, Asja Nina (2004): *Značilnosti in funkcije emocij ter njihov vpliv na socialno dinamiko*. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo.

Leskovšek, Vesna (2005): *Mi in oni: Nestrpnost na slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Lieberman, David J. (2000): *Z ljudmi je treba znati*. Kranj: Založba Ganeš.

Lukšič, Igor (2006): *Politična kultura, političnost morale*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Matvejević, Predrag (1997): Prilog kritici političkog govora. *Forum* 1977 (10-11), 639.

Mill, J.S. (1994): *O svobodi*. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt, Študentska organizacija Univerze.

Platon (1976): *Država*. Ljubljana: Državna Založba Slovenije.

Ramovš, Jože (1996): *Profesionalna etika pri delu z ljudmi*. Maribor: Univerza v Mariboru in Inštitut Antona Trstenjaka v Ljubljani.

Rus, Vojan (1997): *Etika in morala v sodobni družbi*. Ljubljana: Društvo T.G. Masaryk za filozofsko antropologijo, etiko ter za humanistične in družbene vede in časopis Anthropos.

Salecel, R. (1994): *Besede in nasilje*. Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo 45(4), 346-355.

Stanič, J., Macura D. (1992): *Demokracija in politična kultura*. Ljubljana: Enajsta univrza.

Stres, Anton (1998): *Etika in demokracija*. Ljubljana: Nova revija.

Stunk, Vlado (1995): *Leksikon politike*. Maribor: Založba Obzorja Maribor.

Sruk Vlado (1996): *Uslužbenski etični kodeks - Profesionalna etika pri delu z ljudmi*. Maribor: Univerza v Mariboru in Inštitut Antona Trstenjaka v Ljubljani.

Ule-Nastran, Mirjana (1999): *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Zajc, B., Avbreht A. (2004): *Pravni vidiki komuniciranja*. Ljubljana: Finance.

Walker, S. (1994): *Hate speech: The history of an american controversy*. London: Lincoln, University of Nebraska Press.

VIRI

Babič, Mateja (2006): Minister Drobnič se je opravičil novinarki RTVS. *Delo*, 2.3., 2.

Bajec, Anton (1980): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Crnkovič, Marko (2007): Kolumna. *Demokracija* 12(VII), 12. 3., 5.

Drevenšček, Simona (2006): Sovražni govor eno najmočnejših sredstev diskriminacije, *Večer*, 28.9., 2.

Grah, Matija (2004): *Pogovor z dr. Janezom Stanovnikom*. Delo, Sobotna priloga, 8.5., 4–6.

Hanžek: Sovražni govor odvisen od konteksta moči in težnje po prevladi (2006). *STA*, 27.9.

Jager, Vasja (2006): Piramida stresla TVS in pretresla javnost. *Večer*, 30.11.

Kazenski zakonik Republike Slovenije 1994. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije 63 (dopolnila: 23 in 60/1999, 40/2004, 37/2005).

Malek, Saša (2006): Sovraštvo je preplavilo vse pore družbe. *Dnevnik*, 14.3., 2.

Mnenje o razmerju predlagane spremembe 83. člena do 63. člene Ustave in do določb Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča (2006). *Državni zbor RS*, 13.3.

Oddaja Vročje (2006). *TV Paprika*, 14. 2. Magnetogram.

Oddaja Dnevnik (2006). *RTV Slovenija*, 1.3. Magnetogram.

Pečarič, Mirko (2004): Kodeks kot zrcalo zglednega ministrovanja. *Pravnik* 41, 2.12.

Poročilo k predlogu za začetek postopka za spremembo ustave RS z osnutkom ustavnega zakona: EPA 56-IV, EPA 101-IV, EPA 664-IV (2006): *Državni zbor RS*, 15.5.

Poročilo o pripravi predloga ustavnega zakona o spremembah 83., 100. in 167. člena Ustave RS, EPA 664-IV (2007): *Državni zbor RS*, 12.1.

Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona (2005): *Državni zbor RS*, 26.1.

Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona (2005): *Državni zbor RS*, 11.1.

Predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije z osnutkom ustavnega zakona (2006): *Državni zbor RS*, 11.1.

Report on ethics, standards in public life, privileges, facilities to members and other related matters (2007): New Delhi: Lok Sabha Secretariat, november 1997.

Stepišnik, Matija (2006): (Nes)končna spirala podalpske nestrpnosti. *Večer*, 5.8.

Zgaga, Blaž (2006): Sovražni govor se širi. *Večer*, 1.3., 4.

Zgaga, Blaž (2006): Soočimo se z diskriminacijo, *Večer*, 27.6., 2.

SPLETNI VIRI

An overview of the senate code of conduct and related laws. Dostopno na: <http://ethics.senate.gov/downloads/pdffiles/overview.pdf>, (6. marec 2007).

Codes of conduct in Australian and some overseas parliaments. Dostopno na: <http://www.aph.gov.au/library/intguide/POL/CodeConduct.htm>, (6. marec 2007).

Code of Official Conduct. Dostopno na: http://www.sourcewatch.org/index.php?title=House_Rule_XXIII_Code_of_official_conduct, (6. marec 2007).

Code of conduct for members of the german Bundestag. Dostopno na: http://www.bundestag.de/htdocs_e/parliament/function/legal/rules.pdf, (6. marec 2007).

Častni doktorat: priznanje slovenski državi ob njeni desetletnici, pogovor z Milanom Kučanom (2001). Dostopno na:

http://www2.gov.si/uprs/up-rs_slo.nsf/13bce3bd416be561c125678c003a8115/34388c894b1188fcc1256_a55003f8008?OpenDocument, (15. marec 2007).

Debeljak Aleš (2007): *Nacionalna identiteta in kultura*. Dostopno na: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/nacik1.pdf>, (15. marec 2007).

Drnovšek Janez (2007): *Kako globoko zna biti medijsko in politično dno*. Dostopno na <http://janezd.blog.siol.net>, (15. marec 2007).

Etični kodeks Vlade Republike Slovenije.

Dostopno na: <http://www.mju.gov.si/?id=194>, (4. marec 2007).

Pavliha Marko (2007): *Državni zbor: nosilec ali rušilec pravne države?* Dostopno na: http://www.marko-pavliha.si/Images/Documents/Dnevi_slovenskih_pravnikov2005pdf, (15. marec 2007).

Poslanska (ne)kultura (2007). Dostopno na: www.24ur.com, (15. marec 2007).

Poslovnik Državnega zbora Republike Slovenije. Dostopno na:

<http://www.dz-rs.si/index.php?id=99&docid=10&showdoc=1>, (10. maj 2007).

Sklep - Priporočila etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije. *Državni zbor RS*. Dostopno na:

http://www2.gov.si/zak/Pre_akt.nsf/02fbf6e77034b9acc12566160029fac9/ca5bfcb836154065c12570fb00323f53?OpenDocument&ExpandSection=1, (2. februar 2007)

Skubic, Andrej E.: *Sociolekti od izraza do pomena - kultiviranost, obrobje in eksces*.

Dostopno na <http://www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim22/Skubic.pdf>,

(10. marec 2007).

Standards in public life-First report of the Committee on Standards in Public Life.

Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Committee_on_Standards_in_Public_Life,

(6. marec 2007).

Širca Majda (2005): Pogovor v spletni klepetalnici RTVSlo. Dostopno na:

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvchat&op=chat&func=read&c_id=105,

(2. april 2007).

The standing orders of the House of Lords relating to public business (2007).

Dostopno na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld/ldstords/ldstords.htm>, (6.

marec 2007).

Vodopivec Fran (2000): *Državni svet med civilno družbo in politiko*. Dostopno na:

http://www.sigov.si/dsvet/2MO/dejavnost/posveti/pos00_4.htm, (5. marec 2007).

Ustava Republike Slovenije.

Dostopno na: <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>, (12. marec 2007).

INTERVJUJI

Intervju z dr. Markom Poličem, rednim profesorjem na Filozofski fakulteti. Ljubljana, 28. 3. 2007.

Intervju s prof. dr. Vidom Pečjakom, upokojenim rednim profesorjem psihologije na Filozofski fakulteti, Bled, 3.4.2007.

Intervju s prof. dr. Vladom Miheljkom, izrednim profesorjem psihologije na Fakulteti za družbene vede, Ljubljana, 12.4.2007.

11. PRILOGE

PRILOGA A: Anketni vprašalnik vodjem poslanskih skupin, 21.3. 2007

- 1. So vaši politični nastopi rezultat vašega političnega imaga, vaše osebnosti ali trenutnega odzivanja na določeno situacijo? Kaj jih pogojuje?**

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Ravno te tri postulati, ki jih postavljate v ospredje v prvem vprašanju.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): V prvi vrsti je dobro imeti programska izhodišča, ki so za tovrstna javna nastopanja nujna. Nato pa bi lahko rekel, da je vsako javno nastopanje kombinacija zgoraj naštetega.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Moji politični nastopi vsebujejo moje osebne lastnosti. V vsebino skušam vtakati adekvatni del političnega programa stranke, ton pa je odvisen od tega, ali je govor rezultat odziva (reakcija) na razpravo predhodnega razpravljavca ali zgolj govor kot npr. lastno stališče do neke politične vsebine.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Moji nastopi so zagotovo odraz moje osebnosti, vzgoje, izobrazbe ter percepcije, kaj je primerno in sprejemljivo za vsebinsko razpravo v državnem zboru. Redkokdaj se oddaljim od tematike. Upoštevam pa program in odločitve stranke in poslanske skupine, koalicijske in druge dogovore. Vedno se potrudim, da dam razpravi najboljše, kar zmorem.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Politični nastopi so ponavadi rezultat premišljenega in načrtnega sledenja določenemu cilju, ki je največkrat tudi cilj stranke, ki ji pripadam. Na ta način se vsaj pripravljajo nastopi, ko gre za predstavitve in zagovarjanje stališč poslanske skupine v Državnem zboru Republike Slovenije. Seveda pa političnih stališč ni mogoče vedno vnaprej pripravljati. Vsak poslanec je pri sovjem delu neodvisen in tako pogosto politično mnenje nastane tudi kot posledica lastnega prepričanja ali trenutnega občutka, vendar praviloma ne nasprotuje

osnovnim načelom in stališčem stranke, ki ji pripadam. Težko bi se opredelil le za eno od v vprašanju ponujenih možnosti.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Moji politični nastopi so praviloma rezultat odzivanja na dogajanja na političnem prizorišču. Pomenijo prezentacijo soglasja ali nasprotovanja, največkrat pa gre za željo vplivati na oblikovanje za vse sprejemljiva stališča in odločitve.

Miran Potrč (vodja PS SD): Za vsak nastop se pripravim. Vsebinsko je odraz mojih političnih stališč in poznavanja vprašanja. Nastop sam pa je odraz moje osebnosti.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Moji politični nastopi so predvsem odraz mojih lastnih političnih prepričanj in odražajo predvsem strokovno oceno določenega problema ter pogled ter visoka pričakovanja zainteresirane javnosti nas pogosto privedejo do tega, da se hitro odzivamo na trenutne teme, čeprav zaradi tega trpi kakovost odločitev oziroma sprejetih političnih stališč. V poslanski skupini nepovezanih poslancev Zares odločitve o pomembnih političnih in družbenih vprašanji sprejemamo skupaj in skušamo vselej opraviti analizo "stroškov in koristi" za različne kategorije prebivalcev (npr. kaj bi enotna davčna stopnja pomenila za mlade, upokoјence, ljudi s podpovprečno nizkimi dohodki in podobno).

2. So vaši nastopi in posledično dejanja v parlamentu rezultat v naprej preišljene politične strategije?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Zagotovo.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Programsko izhodišče opredeljuje tvoje stališče. Seveda pa vedno vsega ni mogoče načrtovati. So stvari, ki so odvisne od trenutne situacije in zahtevajo takojšen odziv.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Če je dana možnost, potem da. Velikokrat pa je situacija takšna, da ni časa za izdelavo strategije in je treba reagirati trenutno.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Moji nastopi so rezultat konkretnih lastnosti, pogojeni z dobro pripravo na razprave. Se pa zavedam, da sem le en, vendar pomemben igralec v ekipi, ki se trudi, da daje državi najboljše kar zmore. Gradim(o) na rezultatih, ti so res izjemno dobri na vseh področjih, manj poudarka dajem(o) optiki, izgledu, nastopom. V prihodnosti bom(o) zagotovo dali tudi temu področju bistveno večji poudarek.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Kot sem že pisal v prvem odgovoru, gre dejansko za sledenje politični strategiji. Vsaj pri pomembnejših vsebinskih zadevah, zakonih, resolucijah, predlogih. Včasih pa gre seveda za trenutno odločite; ta pa vendarle sledi temeljnim načelom stranke, ki ji pripadam.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Moji nastopi v parlamentu so usmerjeni v spoštovanje Koalicijske pogodbe in za uresničevanje le teh. Seveda so obarvani tudi s pogledi in programom stranke v tistem delu, ko gre za najširši javni interes.

Miran Potrč (vodja PS SD): Praviloma da, saj mora delovanje poslanca voditi k določenemu cilju. Včasih pa gre tudi za situacijsko reakcijo.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Skoraj vse, kar se odvija v parlamentu, je mogoče vnaprej predvideti, zato se trudimo, da v poslanski skupini Zares o posameznih vprašanjih s pomočjo strokovnih sodelavcev pripravimo dolgoročneje strategije, v izjemnih primerih pa se zatečemo v kratkoročnejšo taktiko.

3. Kakšna merila uporabljate pri oblikovanju vašega političnega imidža?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Različna.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): O tem nisem razmišljal.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Verodostojnost, načelnost, ne napadalnost, spravi govori, brez nizkih udarcev, moč argumentov, itd.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Ključni poudarek dajem realizaciji tistega, kar sem obljubil svojim volivcem. Prav tako tudi stranka.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Merila so seveda tesno povezana z mojim osebnim prepričanjem in vrednotam, ki jih zagovarjam in iz katerih živim. Predvsem si prizadevam za transparentost in pravičnost. Menim, da je odprto in pošteno delo tudi najboljša osnova za gradnjo dobrega političnega imidža v javnosti.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Za politični image nimam in ne uporabljam nobenih meril kot takih. Pri svojih nastopih se izogibljem govoriti nesmisle in neumnosti. Praviloma sem kratek in upam razumljiv za vsakogar.

Miran Potrč (vodja PS SD): Želim si biti tehten, jasen, odločen, vendar dostojen v izbiri besed.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): V poslanski skupini Zares gradimo politični imidž predvsem na vrednotah verodostojnosti, odgovornosti (volivcem), strpnosti (do drugačnosti), načelnosti, zmernosti in nekonfliktnosti.

4. Glede na to, da v parlamentu Priporočila etičnega ravnanja poslancev v Državnem zboru Republike Slovenije, še niso bila sprejeta, me zanima kaj vas pri vašem vedenju v parlamentu omejuje?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Volja in izbira volivcev.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Deset božjih zapovedi.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Nič. Morda bojazen, da bo moja razprava neupravičeno sprožila plaz reakcij z nizkotnim besednjakom.

Jože Tanko (vodja PS SDS): V Poslanski skupini SDS smo vsi poslanci zavezani etičnemu kodeksu, ki velja za vse nosilce javnih funkcij v naši stranki. Podpisali smo ga vsi kandidati za poslance in vsi poslanci se ga pri svojem delu tudi držimo.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Mislim, da je vsakomur jasno, kaj sodi v civilizirano družbo in kaj ne. Pravilnik ali priporočila sama po sebi ne bi imela kakšnega večjega učinka. Omejujejo me torej moja osebna načela. Ne morem biti za govornico nekorekten ali žaljiv, ker to ni v skladu z mojimi prepričanji.

Franč Žnidaršič (vodja PS Desus): Kakšnega omejevanja pri vedenju kogar koli v parlamentu ni! Res pa je, da nekateri mislijo, da lahko govorijo kar koli jim pride na misel, če je res ali ne!

Miran Potrč (vodja PS SD): Mene ne omejuje nič bistvenega, saj se v danih okoliščinah poskušam znajti in uveljaviti. So pa nekatere določbe poslovnika zelo toge in omejujejo polemike in izmenjavo stališč.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Osebno lahko rečem, da je moje vedenje, tako kot vsakega drugega državljana, kjerkoli in kadarkoli omejeno z zakoni (kot npr. kazenski zakonik), za poslance pa veljajo tudi posebni predpisi (npr. zakon o poslancih in poslovnik državnega zbora). Bolj kot pravne norme, pa je za vedenje poslancev kot javnih osebnosti po mojem mnenju pomembna splošna družbena etika in osebna integriteta. Moja svoboda (vedenja, govorjenja, delovanja) je torej omejena s svobodo drugih, zato sem pozoren predvsem na to, da sem spoštljiv in strpen do vseh in da s svojimi nastopi spodbujam kulturo dialoga in nenasilja ter ohranjam zadovoljivo raven strokovnosti.

5. Si meje obnašanja postavljate sami ali menite, da je poslancu dovoljeno vse?

Zmago Jelincič (vodja PS NS): Glede na to, da je namen parlamenta prenos debate, tudi ognjevit, s ceste v demokratično ustanovo, je!

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Če naj bi bili poslanci na nek način celo zgled, potem je poslancu dovoljeno kvečjemu manj. Nikakor pa več ali vse.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Meje obnašanja si postavljam sam. Poslancu nikakor ni vse dovoljeno!

Jože Tanko (vodja PS SDS): Odgovor najdete v prejšnjem odgovoru. Naj spomnim tudi na naša prizadevanja za spremembo zakonodaje, kjer smo nameravali črtati poslansko imuniteto, vendar med poslanci opozicije te volje ni bilo, kar obžalujemo.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Vsekakor poslancu ni dovoljeno vse. V skladu z načelom reprezentativnega mandata ima poslanec pravico, da se samostojno (brez vpliva drugih) izreče o vsakem vprašanju. Vendar mora pri tem spoštovati osnovna načela obnašanja. Ne sme žaliti drugih in ne sme biti nasilen v podajanju svojega mnenja.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Glede obnašanja si seveda meje določam sam. Gotovo poslancu NI dovoljeno vse.

Miran Potrč (vodja PS SD): Poslanec je predstavnik ljudstva. Če se tega zaveda, bi moral paziti na svoj ugled, biti dostojen v besedah in obnašanju, nežaljiv ipd.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Osebno lahko rečem, da je moje vedenje, tako kot vsakega drugega državljana, kjerkoli in kadarkoli omejeno z zakoni (kot npr. kazenski zakonik), za poslance pa veljajo tudi posebni predpisi (npr. zakon o poslancih in poslovnik državnega zbora). Bolj kot pravne norme, pa je za vedenje poslancev kot javnih osebnosti po mojem mnenju pomembna splošna družbena etika in osebna integriteta. Moja svoboda (vedenja, govorjenja, delovanja) je torej omejena s svobodo drugih, zato sem pozoren predvsem na to, da sem spoštljiv in strpen do vseh in da s svojimi nastopi spodbujam kulturo dialoga in nenasilja ter ohranjam zadovoljivo raven strokovnosti.

6. Se vam zdi potrebno sprejetje Priporočil etičnega ravnanja poslancev Državnega zbora Republike Slovenije? Zakaj?

Zmago Jelinčič (vodja PS SNS): Ne.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Posebne kodekse si izmišljajo tisti, ki imajo težave z normami in vrednotami, ki sicer veljajo v družbi. Povedano drugače; moralne zaveze veljajo tako za leve kot za desne.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Da. Parlament - posebej v mladi demokraciji - bi moral sprejeti etični kodeks, na osnovi katerega bi lahko predsedujoči opomnil razpravljavca ali mu vzel celo besedo, če "bi šel predaleč".

Jože Tanko (vodja PS SDS): Vsekakor ne bi bilo odveč, saj nekateri poslanci pretirano izkoriščajo svoj poslanski status. Menim, da vsekakor ni primerno, da na primer poslanka SD, ki je bila tudi kandidatka za županjo Izole, ne odstopi z mesta poslanke, ko je več kot očitno, da je na zadnjih lokalnih volitvah na nezakonit način prišla do podatkov iz volilnega imenika.. Neprimerno je npr. tudi, da poslanec in hkrati župan enega od slovenskih mest občane javno povabi na zborovanje proti morebitni začasni priselitvi romske družine v njegovi občini. Tovrstne očitne kršitve etičnih in zakonskih norm zares ne sodijo v parlament in niso vzor demokratičnemu sistemu.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Morda bi bilo smiselno. Če je potrebno, je že drugo vprašanje. Priporočila etičnega ravnanja bi bila smiselna zlasti v primerih, ko posamezniki prestopijo meje dobrega okusa. Menim, da bi v tem primeru pravila omogočila bolj jasno in takojšnje reagiranje zoper posameznika, ki v parlamentu ne ravna etično; mislim pa, da nam je vsem poslancem in širši slovenski javnosti dobro znano, kje so meje etičnosti pri delu v Državnem zboru.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Priporočila bi kazalo sprejeti le, če bi našli in določili tudi sankcije za nespoštovanje. Sprejeta določila etičnega ravnanja poslancev bi bila potrebna le za tiste, ki so toliko neumni, da ne razumejo in ne poznajo manire ali pa bi tako odpadel celo izgovor, "da niso vedeli", kaj se sme in kaj ni dostojno (poslanca).

Miran Potrč (vodja PS SD): Ne. Za vse, ki spoštujemo druge in poslovniški red, etični kodeks ni potreben. Za druge, ki jih je tudi nekaj, bi bil le povod za še več nerazumevanja in prepиров.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Sprejetju posebnega etičnega kodeksa za poslance sicer osebno ne nasprotujem, ne polagam pa vanj oziroma v njegovo sprejetje posebnih upov, da bi samo to občutno izboljšalo politično kulturo. Nenazadnje je tak neuspešen primer tudi etični kodeks, ki so ga podpisali vsi trenutni ministri, pa poznamo vrsto primerov, ko so ga (bolj ali manj zavestno) kršili. Pomembneje od formalnih prepovedi in zapovedi se mi zdi, da smo vsi skupaj bolj pozorni za verbalne (kaj šele fizične oblike) nestrpnosti oziroma nasilja. V najnaprednejših družbah namreč tudi v politiki velja ničelna toleranca do tovrstnih ekscesov - to pa je mogoče spodbujati le tako, da se vse nesprejemljive oblike (političnega) vedenja takoj in nedvoumno obsodi oziroma sankcionira. Včasih je pomembnejše simbolno sporočilo obsodbe takih ekscesov na najvišji ravni (npr. predsednika parlamenta, vlade, republike oziroma najuglednejših javnih osebnosti).

7. Na kakšen način bi po vašem mnenju sprejetje tega dokumenta vplivalo na vedenje poslancev?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Na deklarativen.

Jožef Školč(vodja PS PK LDS) : Menim, da ne posebej. Vsaj če sklepam iz rezultatov, ki jih je prinesel etični kodeks vlade.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Menim, da bi se večina poslancev (vsi gotovo ne) vsaj trudila upoštevati določila etičnega kodeksa.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Verjetno bi bil v določenem delu sprejet zelo pozitivno, v določenem pa ne. Prav gotovo pa bi takšna poteza pozitivno vplivala na ravnanje poslancev v državnem zboru in javnosti.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Menim, da sprejem tega dokumenta ne bi imel kakšnih posebnih učinkov, vsaj na kratki rok ne. Predsedujoči ima že glede na poslovnik Državnega zbora in slovensko zakonodajo možnosti, da skrbi za zagotavljanje primerne kulture in etičnega obnašanja poslancev.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Na posameznike bi Kodeks vplival le, če bi sledile sankcije za nespoštovanje.

Miran Potrč (vodja PS SD): Nikakor. Poslanci so oblikovane osebnosti, v dobrem in slabem, in nanje noben kodeks ne more bistveno vplivati.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Kot rečeno, dvomim, da bi sprejetje takšnega kodeksa v čemerkoli bistveno izboljšalo politično kulturo, je pa res, da na politično kulturo v neki družbi ne vpliva le vedenje poslancev, ampak gre za mnogo kompleksnejši pojav, povezan s splošno kulturo, stanjem v medijih in civilni družbi in podobno.

8. Menite, da raven politične kulture v slovenskem parlamentu narašča ali upada? Zakaj?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Gre za sinusoidno valovanje.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Vsekakor upada. Za to vidim več razlogov. Eden je ta, da se posamezniki praviloma skrivajo za mnenji politične stranke in ne zastopajo osebne stališča, drugi pa je na primer tudi ta, da pri nas politične elite še niso izoblikovane.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Zelo počasi narašča. Parlamentarci se zavedamo, da je verjetno malo državljanov, ki uživajo ob nizkotnih in populističnih razpravah in kreganjih v parlamentu.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Politična kultura v Sloveniji se prav gotovo krepi in izboljšuje. Je pa res, da so volitve v DZ na štiri leta, da si pribori mandat precej svežih poslancev, ki se morajo v veliki meri še naučiti kulturnega političnega komuniciranja. Naj poudarim tudi, da je politična kultura tudi razumevanje političnega prostora, razumevanje vlog demokratičnih institucij in njihovih kompetenc in odgovornosti. Večletna permanentna kampanja proti demokratičnim političnim institucijam, predvsem proti parlamentu in političnim strankam, se je očitno globoko

zasidrala v zavest državljanov. Zato bo potrebno še veliko prizadevanj in naporov za izboljšanje ugleda demokratičnih institucij in dviga politične kulture na še višjo raven.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Raven kulture se v Državnem zboru bistveno ne spreminja. Ta je najbolj odvisna od posameznih poslancev. Več ko je poslancev, ki nimajo občutka za primerno obnašanje za govornico Državnega zbora, nižja je kultura v parlamentu in obratno.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Raven politične kulture v našem parlamentu je nizka in stagnira. To se vidi po tem, da nekateri poslanci namesto argumentov za svoje (slabe) odločitve, vedno znova uporabljajo diskreditacijo nasprotnikov takih odločitev in še to z za lase privlečenimi obtožbami (in celo žalitvami).

Miran Potrč (vodja PS SD): Mislim, da se bistveno ne spreminja. Kolikor gre za "nekorektno" obnašanje, gre bolj za zavestno povzročanje sporov, zavestne žalitve, netočne in nepreverjene navedbe ipd. Posebej slednjega je veliko.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Težko dajem pavšalne in splošne ocene, nenazadnje, kot mi je znano, o tem ne obstajajo novejši oprijemljivi raziskave. Poleg tega je pojem politične kulture različno interpretiran in razumljen. Če bi o njen želeli utemeljeno razpravljati, bi se morali najprej dogovoriti, kaj pomeni, torej definicijo. Če vemo, da med politično kulturo sodi tudi poznavanje državljskih pravic, aktivnost in pestrost političnih skupin in gibanj, možnosti za politično participacijo in podobno, potem bi vsaj z avoljo razvoja novih digitalnih medijev, ki nedvomno omogočajo večjo politično participacijo, lahko rekel, da se politična kultura v tem smislu v Sloveniji neizbežno razvija. Če pa s pojmom politične kulture mislimo bolj na vedenje politikov in kakovost političnih razprav ter odprtost in strpnost političnega prostora, pa moram, žal, ugotoviti, da se politična kultura v zadnjih letih niža. Vladno poseganje v neodvisnost medijev, le navidezno, ne pa tudi zares partnersko sodelovanje s civilno družbo in nižanje ravni političnega diskurza (legitimizacija sovražnega govora, nacionalistične, ksenofobne in homofobne izjave nekaterih politikov ipd.) so pomemben dejavnik tega pojava.

9. Ali je Slovenija v primerjavi z ostalimi evropskimi državami na področju verbalnih in fizičnih obračunavanj v poslanskih vrstah bolj ali manj kulturna? Zakaj?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Zagotovo dosti bolj skopa in dolgočasna, ker takšnih obračunavanj sploh ni.

Jožef Školč (vodja PS LDS): Odvisno, s kom se želimo primerjati. Vedno lahko najdemo tiste, ki so manj kulturni, in se morda zato v svoji koži bolje počutimo. Bolje pa bi bilo, da bi se zgledovali po tistih, ki so bolj kulturni od nas.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Mislim, da smo v zlati sredini. Vsaj kar zadeva fizičnih obračunavanj, smo na dobri poti, saj jih ni. K izboljšanju medosebnih odnosov med poslanci gotovo pripomorejo tudi mešane sestave delegacij DZ. Izven parlamentarne dvorane smo čisto navadno ljudje, tudi če z vso ostrino v dvorani zastopamo svoje argumente.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Menim, da slovenski poslanci z verbalnimi dvoboji ne izstopamo, pravzaprav smo glede tovrstnih aktivnosti precej zadržani. Seveda so bili tudi pri nas posamezni tovrstni primeri, ampak se vseeno ne moremo primerjati z npr. angleškim parlamentom, kjer so razprave precej burnejše kot pri nas, čeprav imajo v Angliji mnogo daljšo parlamentarno tradicijo.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Slovenija je po mojem mnenju povsem primerljiva z ostalimi državami. Seveda so države (npr. Italija) kjer je kultura na nižji ravni kot v Sloveniji. Mislim, da slovenski poslanci na tem področju nismo kaj posebnega. Kot rečeno, je to odvisno predvsem od posameznih poslancev.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Mislim, da je Slovenija glede verbalnih "deliktov" na področju politične kulture na nižji ravni, kot v drugih evropskih državah, kar se vidi, če malo spremljamo dogajanja tudi v tujini.

Miran Potrč (vodja PS SD): Fizičnih obračunov še ni bilo. Incident Kacina mednje ne moremo šteti. Verbalnih duelov pa je manj, saj praviloma niso mogoči, ni vpitja iz klopi ipd. Verjetno zato, ker nas javnost vzpodbuja k odgovornemu ravnanju.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Kot rečeno, težko je dajati pavšalne ocene, strokovnih študij na to temo pa zadnje čase nisem spremljal. Politična kultura ni pojav zase in sam po sebi, ampak je del širše kulture neke družbe. In Slovenija ravno ne slovi po močno zasidrani kulturi nenasilja in strpnosti. Ne le nasilnost navzven (nasilje naj bi bilo po nekaterih podatkih prisotno v vsaki četrti slovenski družini, kar je zelo zaskrbljujoče), problem je tudi samo-agresivnost in avto-destruktivnost, po kateri p so Slovenci še posebej visoko uvrščeni glede na druge države. Na splošno lahko rečem, da bi si želel več prijaznosti in strpnosti med ljudmi (in tudi do živali), za kar pa nosi odgovornost vsak izmed nas v vsakem trenutku in situaciji komuniciranja z drugimi.

10. Kaj menite o medsebojnih verbalnih in fizičnih obračunavanjih (eksczesnih dejanjih poslancev), ki smo jim pogosto priča v parlamentu?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Povejte kateri parlament imate v mislih, da bom lahko odgovoril. V slovenskem parlamentu namreč pretepo še ni, zato bi se težko odločil med npr. portugalskim, italijanskim, japonskim, itd.

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Fizično obračunavanje je v vsakem primeru nedopustno, verbalno pa je na nek način celo sestavni del razprav. Seveda pa ta ne sme prestopiti meje, ko bi postalo žaljivo in podobno.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Kot že rečeno, fizičnih obračunavanj v tem mandatu ni bilo. Verbalni so velikokrat zaradi kamere.

Jože Tanko (vodja PS SDS): Slovenski parlament je doživel samo en fizični obračun poslancev - ko je sedanji predsednik LDS in evropski poslanec Jelko Kacin napadel tedanjega poslanca SDS Iva Hvalico. Takrat je Kacin s Hvalico fizično obračunal. Menim, da tovrstna dejanja prej ali slej obsodijo tudi volivci. Poslanska skupina in stranka sta tedaj nekritično zaščitili Kacina.

Besednih dvobojev pa je bilo precej več, nekateri so bili tudi precej ostri. Je pa potrebno upoštevati, da je jezik orodje poslancev.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Rečem lahko le to, da nekatera dejanja niso primerna. IN ta dejanja je vedno obsojala tako večina poslancev kot tudi širša slovenska javnost. Treba je poudariti, da so taka dejanja obsojena s strani vseh poslancev, ne glede na politično prepričanje oziroma strankarsko pripadnost.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Ekscesna dejanja in žalitve ter lažnive obdolžitve in insinuacije absolutno zavračam.

Miran Potrč (vodja PS SD): Zame je parlament resna institucija, ne cirkus. Verbalna sploh pa fizična obračunavanja naj bodo izjema, kadar res "popustijo živci" ali gre za nenadzorovane "strasti".

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Menim, da niso dopustni in kažejo predvsem žalostno sliko o tistih, ki na tak način komunicirajo z drugimi. Mislim, da gre takih ljudi med drugim tudi za nizko raven samo-spoštovanja. Za takšna vedenja preprosto ni opravičila, še posebej pri poslancih in drugih javnih osebnostih.

11. Ste že kdaj kakšnega vašega poslanskega kolega namenoma očrnili? Zakaj?

Zmago Jelinčič (vodja PS NS): Že. Zakaj pa ne?

Jožef Školč (vodja PS PK LDS): Nikogar ni mogoče očrniti, če ne da sam razlogov za to.

Jožef Horvat (vodja PS NSi): Ne.

Jože Tanko (vodja PS SDS): V Poslanski skupini SDS so včasih razprave tudi burne, vendar se ne spomnim, da bi kdajkoli namenoma očrnil svojega kolega. Ne vem, zakaj bi to storil. Tudi pri drugih poslancih v naši poslanski skupini tega nisem zaznal.

Jakob Presečnik (vodja PS SLS): Namenoma nisem očrnil nikogar. Je pa res, da človek ne more biti tiho, če poslanski kolega nekorektno ali z selektivnim izbiranjem informacij zavaja slovensko javnost. V takšni situaciji menim, da sem dolžen povedati celo zgodbo, resnico, četudi na ta način nekoga očrnim. Pomembna je transparentnost.

Franc Žnidaršič (vodja PS Desus): Ne verjamem, da sem do sedaj kogar koli od kolegov poslancev očrnil (z neresnično navedbo) ali užalil.

Miran Potrč (vodja PS SD): Nikoli - upam, da celo nenamerno ne. Moj stil je uveljavljanje stališč z argumenti, zato ne potrebujemo žalitev, obrekovanj in neresnic.

Matej Lahovnik (vodja PS NP): Namerno gotovo ne.

PRILOGA B: Etični kodeks Vlade Republike Slovenije

1. Deloval bom v skladu s temeljnimi vrednotami spoštovanja človekovega življenja in dostojanstva, svobode, poštenja, pravičnosti, solidarnosti in domoljubja.
2. Svoje obveznosti bom opravljal učinkovito, pošteno in prizadevno.
3. Z javnimi sredstvi, ki mi bodo zaupana v okviru mojih pooblastil, bom ravnal gospodarno, tako da bo z njihovo porabo dosežen čim boljši učinek.
4. Izogibal se bom obljubam in ravnanjem, ki bi zavezovali državo oziroma njene ustanove k obveznostim, ki so nedorečene, neizvedljive ali škodljive.
5. Informacije, pridobljene v zvezi z opravljanjem funkcije, bom uporabljal le za službene namene, nikakor pa za osebne koristi ali koristi nepooblaščenih oseb ali institucij.
6. V skladu z zakonom bom zavračal zaradi funkcije ponujene usluge, privilegije in darila zase, za svoje družinske člane, sorodstvo ali kogarkoli drugega.
7. Izogibal se bom konfliktu interesov in v primeru, da takšen konflikt nastane ali bi lahko nastal, to takoj sporočil predsedniku vlade ter upošteval njegova navodila za odpravo konflikta.
8. Dosledno bom spoštoval omejitve in prepovedi opravljanja pridobitnih dejavnosti v času opravljanja funkcije, obseg zakonsko dovoljenih dejavnosti (pedagoške, znanstvene, raziskovalne, umetniške, kulturne, publicistične) pa omejil do te mere, da ne bodo vplivale na kakovost in učinkovitost opravljanja funkcije, in to sporočil predsedniku vlade.
9. Odklanjal bom vabila, da bi proti plačilu sodeloval na konferencah, posvetih in usposabljanjih z delovnega področja, na katerem opravljam funkcijo, ali sodeloval pri

izdelavi komentarjev predpisov s svojega delovnega področja in podobnih pridobitnih dejavnostih.

10. Javnosti bom posredoval vse informacije javnega značaja, s katerimi bom razpolagal sam ali organ, ki ga vodim, vključno s podatki o vseh dogodkih in stroških v zvezi z opravljanjem moje funkcije.

11. Javnosti bom na zaprosilo posredoval podatke o svojih dohodkih in premoženjskem stanju ter o morebitnih dovoljenih pridobitnih dejavnostih, ki jih bom opravljal poleg funkcije.

12. Javnosti bom odkrito, jasno in nedvoumno pojasnjeval svoja stališča o vprašanih s svojega delovnega področja ter razloge za svoje odločitve.

13. S svojim ravnanjem bom pomagal preprečevati in odkrivati nepravilnosti in nezakovitosti, vključno s korupcijo in klientelizmom.

14. V primeru, če bi zaradi nespoštovanja ustavne prisege, nespoštovanja tega etičnega kodeksa ali zaradi nedoseganja pričakovanih delovnih rezultatov predsednik vlade in predsedniki koalicijskih strank presodili, da je nastala občutna škoda za ugled vlade ali institucije, ki jo bom vodil, bom predsedniku vlade ponudil odstop s svoje funkcije.